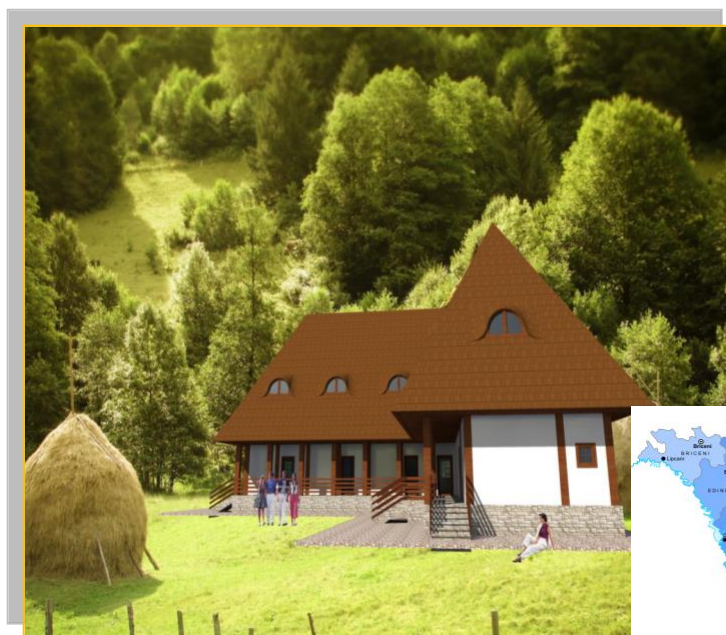


STRATEGIA GRUPULUI DE ACȚIUNE LOCALĂ (GAL) PENTRU SUB-REGIUNEA "CULA" (RAIONUL UNGHENI) ACȚIUNI PREVĂZUTE DE PROGRAMUL LEADER



Ianuarie, 2018



Tartumaa Arendusselts



The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.



Contents

Scopul și premisele Grupului de Acțiune Locală Subregiunea "Cula"	3
Descrierea Subregiunii "Cula"	6
Profilul individual al localităților incluse în Subregiunea "Cula"	12
Potențialul Economic și Social al Regiunii Centru (RDC)	18
Analiza SWOT (Subregiunea Cula)	22
Direcții strategice pentru LAG Subregiunea CULA.....	24
Politici, document și instrumente de dezvoltare locală/regională	31



Tartumaa Arendusselts



ESTONIA
DEVELOPMENT COOPERATION

The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.



Scopul și premisele Grupului de Acțiune Locală Subregiunea "Cula"

Sub-regiunea Cula Grupul de Acțiune Locală "Cula" (GAL-CULA) include 14 primării, încorporând 34 sate, cu o populație totală de 23.013 locuitori. GAL-Cula reprezintă o entitate nouă constituită la dorința localităților participante în scopul rezolvării unei serii de probleme acute de dezvoltare locală și sub-regională în beneficiul comunităților din zona Culei, raionul Ungheni.

Strategia Sub-regiunii GAL-CULA are la bază o abordare de jos în sus, care completează politicile RM în domeniul dezvoltării spațiului rural, strategiile de planificare a dezvoltării la nivelul localităților incluse în sub-regiune. Urmare a unui intens process de consultări cu liderii comunităților sub-regiunii Cula, oameni de afaceri, autorități locale, grupuri de acțiune locală și alți actori relevanți, a apărut Strategia GAL-Cula (2018).

Grupul pentru Acțiune Locală (GAL) este creat pentru a mobiliza resursele locale, ideile, planurile și instrumentarul european¹ accesibil în vederea extinderii zonei de prosperitate și servicii accesibile populației din sub-regiune. Conform definițiilor UE, GAL este o entitate not-for-profit, constituită de organizații publice și private reprezentate cât mai larg din partea unor sectoare social-economice ale unui spațiu rural, care poate accesa ajutor financiar și granturi din partea Fondurilor Europene pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală (EAFRD).

Fiind o interfață a comunităților locale, GAL își propune să promoveze necesitățile teritoriului definit de Subregiunea Cula și să contribuie la crearea de noi locuri de muncă, creștere economică și dinamizare a antreprenoriatului agricol, artizanat, și alte servicii competitive pentru bunăstarea comunităților vizate.

Strategia GAL-CULA recunoaște că, deși sub-regiunea este eminent rurală, distingându-se printr-un ambient eco-natural și bine conservat (forestier), dezvoltarea economică și crearea de atractivitate solicită acțiuni de regenerare și dezvoltare compatibile cu standardele de viață semi-urbane (apă și canalizație, acces la rețele centralizate de gaze naturale, drumuri practicabile și servicii de consum la standarde moderne de civilizație).

Strategia ia în considerație existența unor importante documente de planificare strategică și dezvoltare națională și regionale, precum și importanța semnării Acordului de Asociere dintre RM-UE la 27 iunie, 2014, ratificat de către toate 28 state membre UE în 2015 și implementat pe baza unei Agende de Asociere.

Constituirea GAL-CULA se datorează și inspirației transmise de reprezentanții TARTU LAG în 2017, prin intermediul consultanților săi și a efortului conștient depus ulterior în scopul consultării, dezvoltării și integrării numeroaselor observații și idei primite din partea celor interesați.

GAL este constituit în conformitate cu prevederile legislației RM (No.837-XIII) cu privire la asociațiile obștești (din 17 mai 1996), Constituția RM (1994) și statutul adoptat de către membrii săi fondatori. GAL a fost înregistrat de către autoritățile raionale Ungheni, dobândind calitatea de persoană juridică din data de ..., ca asociație obștească, al cărei scop este să promoveze scopurile prevăzute de statutul său și să reprezinte în mod echitabil toate părțile constitutive.

¹ <https://eufunds.gov.md/en/EU%20Funds%20Programmes/European%20Agricultural%20Fund/Pages/LEADER/Local-Action-Groups.aspx>



Tartumaa Arendusselts



ESTONIA
DEVELOPMENT COOPERATION

The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.



Asociația GAL este deschisă pentru colaborare oricărui grupuri, indivizi, ONGuri, autorități publice și companii private din localitățile incluse în Subregiunea Cula, dar și din vecinătatea acesteia, pentru a asigura o reprezentare cât mai amplă a sectorului public și privat din societatea civilă, în spiritul Programelor LEADER. Asociația va fi eficientă în măsura în care va păstra caracterul inclusiv și se va concentra pe aspirațiile și necesitățile strategiei de dezvoltare a Subregiunii Cula, punând în serviciul acestor activități toate resursele și parteneriatele legal constituite pentru dezvoltarea obiectivelor acestei strategii. GAL reprezintă un exemplu de mobilizare locală de jos în sus, inclusiv în ceea ce privește reprezentarea mai multor sectoare ale societății, atragerea de persoane calificate, motivate și competente să dezvolte aceste comunități.

Discuțiile asupra constituirii unui Grup de Acțiune Locală (GAL) au fost lansate în octombrie 2017 și au avansat, prin discuții, întâlniri, consultări, spre înființarea unui nucleu de lideri locali, care au pus bazele unei asociații reprezentative în luna februarie 2018. Pe parcursul lunii februarie, GAL a avut mai multe întâlniri sub-regionale și micro-regionale într-o serie de localități asociate Culei, vizite ale unor delegați din țările UE și parteneriatul cu think tankuri naționale. Scopul GAL este de a promova și dezvolta interesele localităților incluse în Subregiunea Cula, în Ungheni, prin identificarea de proiecte inovatoare, atragerea de resurse și consolidarea de capacități/instituționale în beneficiul comunităților incluse în regiune. Asociația GAL Cula este guvernată, conform legislației, de Adunarea Generală GAL, Consiliu de Administrare, un Președinte și o Comisie de Cenzori.

Din momentul înregistrării sale, GAL va desfășura activități susținute de recrutare a membrilor săi prin proiecte scrise și dezvoltate în numele Subregiunii Cula, va crea rețele și ancore prin care va căuta să atragă resurse pentru dezvoltarea priorităților de dezvoltare socială și economică, administrativă, implicând grupuri și entități care pot să exprime cât mai bine relația între direcția strategică și rezultatele planificate pe termen scurt, mediu și lung.

”Dezvoltarea competențelor locale este o componentă vitală a GAL pentru Subregiunea Cula, pentru că nu poartă, ci oportunitățile de dezvoltare, trebuie să caracterizeze durabilitatea și caracterul strategic al dezvoltării locale. GAL Cula își propune să ajute oamenii și comunitățile de afaceri din această regiune să se conecteze la resursele, rețelele și avantajele lumii moderne, la cunoștințele și competențele necesare pentru a obține locuri de muncă bune acasă, astfel încât să nu fie nevoiți să-și părăsească familiile în căutarea unei vieți mai bune peste hotarele țării.” (Afirmatia unui participant).

Subregiunea Cula apare ca o inițiativă voluntară a societății civile și autorităților reprezentative. Aceasta vine în unison cu premisele Acordului de Asociere RM-UE, în care inclusivitatea tuturor actorilor la implementarea scopurilor de dezvoltare reprezintă un obiectiv apreciat de UE. Participarea la schimbare poate reduce sărăcia, crea oportunități și poate spori eficiența cooperării mai multor actori în scopul unei mai bune guvernări, respectului pentru drepturile omului și democrație, creștere economică și dezvoltare umană. Autorii Strategiei Subregiunii Cula își stabilesc drept obiectiv să obțină acces la instrumentele financiare ale cooperării pentru dezvoltare ale partenerilor pentru dezvoltare, valorificând potențialul local și prioritățile subliniate în Comunicarea UE din septembrie 2020 “The Roots of Democracy and sustainable development: Europe’s engagement with civil society in external relations”, Reglementarea No.233/2014 a Parlamentului European și a Consiliului European privind instrumentul financiar pentru cooperarea în dezvoltare (DCI) pentru perioada 2014-2020.

GAL Cula își propune să atingă un număr de 100 membri instituționali activi în următorii 3 ani, oferindu-se să monitorizeze și să raporteze cu regularitate asupra rezultatelor, priorităților și transparenței procedurilor de guvernare a asociației.

Vom încuraja fiecare membru individual al Asociației GAL să se prezinte în calitate de “Ambasadori” ai Subregiunii Cula, promovând imaginea și prioritățile ei la nivel de comune și localități, recrutând noi membri și idei de proiecte, participând la activitățile planificate și stimulând dinamismul organelor sale de conducere.

Mulțumim tuturor celor care au contribuit la elaborarea acestui instrument de politic sub-regională, invitându-i pe toți cei interesați să participe la dezvoltarea acestei sub-regiuni.



Tartumaa Arendusselts



The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.



Tartumaa Arendusselts



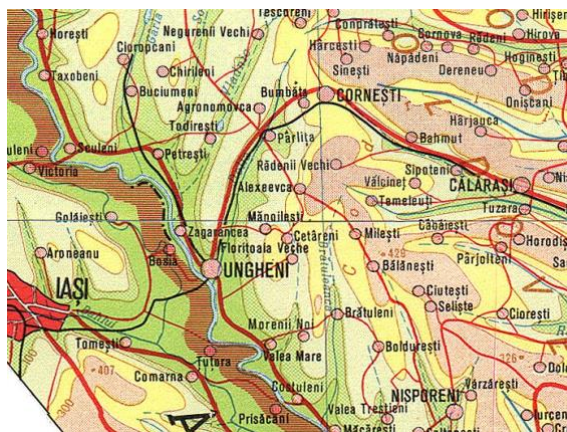
ESTONIA
DEVELOPMENT COOPERATION

The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.

Descrierea Subregiunii "Cula"

Sub-regiunea Cula reprezintă o teritoriu vast amplasat într-o zonă pitorească, străbătută de importante drumuri naționale și internaționale. Sub-regiunea are o populație de numai 23.013 locuitori, care locuiesc în 34 sate, organizate în 14 primării. Localitățile sub-regiunii Cula sunt slab populate și destul de răzlețite, ceea ce sporește costurile efective la construcția și menținerea infrastructurii de drumuri și servicii sociale livrate pe plan local. În timp ce densitatea medie pe raionul Ungheni este de 102 persoane km², măsurat pe baza coraportului între populație (110.500 locuitori) și teritoriu (1083 km²), conform datelor recensământului din 2014, atunci densitatea populației în sub-regiunea Cula este de două ori mai mică – 57 persoane km² (23.013 locuitori raportat la 401.3 km²).

Relieful Subregiunii Cula este deluros și înalt, străbătut de șesuri și coline înalte. O bună parte din localitățile subregiunii sunt incluse în topul celor 50 de localități din RM cu înălțimi: Rădenii Vechi – 268 m, locul 15, Poiana – 256 m locul 25, Veverița – 253 – locul 33, Cornești – 252, locul 34, Curtoiaia – 245 m locul 42. Înălțimile pot fi modelate pentru piste de schi, după cum și pentru exerciții de carting.



Sub-regiunea Cula este traversată de mai multe trasee internaționale și naționale. Cele mai importante sunt drumurile de cale ferată și de transport rutier care leagă Chișinăul de Iași, coridorul internațional (Budapesta-Iași-Chișinău-Odesa), dar și M2 (Chișinău – Soroca) și M14 (Odesa – Tiraspol – Briceni Brest). Lungimea curentă a drumurilor din Subregiunea Cula constituie obiectul unor evaluări mai exacte, care vor fi revăzute la o etapă ulterioară.

Șaisprezece sate din componența celor 14 comune au o populație mai mică de 500 de locuitori, care variază între 14 locuitori - Săghieni, 37 - Lidovca - (Comuna Aleevca) 24 -

Leoadoaia (Comuna Hîrcești) și 430 - Mînzătești (comuna Hîrcești). Din 14 comune numai 5 corespund plafonului stabilit în privința statutului de centru administrativ, cu peste 1500 locuitori (Or. Cornești, satele Cornești, Boghenii Noi, Hîrcești, Rădenii Vechi). Există diferențe semnificative între localități după teritoriu și populație. Comuna Rădenii Vechi deține o suprafață totală de 8773 ha, de 30 ori mai mare decât teritoriul orașului Cornești.

Suprafața totală a subregiunii este de 40.133 ha (sau 401,3 km²), fiind acoperită în cea mai mare parte a sa cu păduri, fâșii forestiere, câmpuri arabile, pășuni, plantații multianuale, vii și livezi. Subregiunea poate fi considerată, conform datelor Recensământului Național din 2014, o zonă defavorizată, luând în considerație numeroasele probleme legate de infrastructura subdezvoltată de drumuri locale, PIB pe cap de locuitor, investițiile modeste în dezvoltarea sectoarelor de producție, calitatea și numărul de servicii publice prestate locuitorilor, dar și populația în descreștere ca urmare a unei rate înalte de migrație externă. Aceste date sunt disponibile pe web-site ul oficial al BNS (Biroul Național de Statistică). Întreaga regiune resimte acut inegalități sociale și economice majore, care se explică prin numărul limitat de locuri de muncă, servicii de educație restrânse, investiții insuficiente, lipsa unor proiecte de infrastructură (gaze naturale, canalizație și alte servicii comunale) care ar opri exodul de populație din aceste regiuni.

Indicatorul de deprivare folosit de autoritățile naționale (IDAM) atestă nivele acute de subdezvoltare în majoritatea localităților cuprinse în Subregiunea CULA. Astfel, IDAM semnalează discrepanțele care există în dezvoltarea economică între localitățile țării (RM), folosind ca indicatori generici – numărul salariaților în unități economice la 1000 populație, numărul unităților economice la 1000 locuitori, rata șomerilor înregistrați oficial, și alte date. Pe baza acestor date agregate, constatăm astfel că 10% cele mai deprivate economic primării din RM se găsesc în raioanele Nisporeni (11



Tartumaa Arendusselts



The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.



primării) și Ungheni (10). Aceste localități deprivă se caracterizează prin activitate antreprenorială subdevoltată, număr mic de unități economice, număr redus de întreprinderi și nivel înalt al șomajului.

Capacitățile administrative și financiare ale autorităților locale din Subregiunea Cula sunt insuficiente. Aceasta se datorează bugetelor plafonate și personalului insuficient. Până la 20 februarie 2013, APL erau obligate să urmeze indicațiile Guvernului în privința structurii și statelor de personal scriptic (HG, no.688 și 699 din 10.06.2013), iar după abrogarea lor, APL ar fi putut opera cu propriile decizii asupra personalului angajat, însă nivelul insuficient al bugetelor a inhibat schimbări majore în structura de personal. Primăriile angajează personal insuficient din lipsă de resurse (4 angajați în localități cu o populație mai mică de 1500 locuitori și 13,5 persoane în localități cu peste 10500 locuitori), iar calificarea modestă compromite instalarea unui management corespunzător asupra resurselor locale, colectării de taxe, atragerii de resurse externe, comunicării eficiente cu comunitatea.

De fapt, localitățile Subregiunii Cula au fost recunoscute oficial drept "defavorizate" printr-o Hotărâre a Guvernului RM (2006)², care prevedea acțiuni speciale în scopul ameliorării situației social-economice și dezvoltării durabile a localităților ... supuse riscului sporit al proceselor geologice periculoase (inundații, subinundații, alunecări de teren și eroziuni ale solului), precum și afectate de lipsa drumurilor de acces și a sistemelor de gazificare. Din păcate, Planul de acțiuni și măsurile indicate de HG nu a avut nici un fel de efecte practice, rămânând ipotetică și intenția guvernului de a dezvolta conceptul "regiune defavorizată" în legislația secundară, care a fi putut asista subregiunea să facă față decalajelor existente în dezvoltarea economică și de infrastructură.

Regiunea Culei reprezintă o largă zonă de localități rurale. Ea reflectă la o scară mai mică raportul populație urbană – populație rurală a RDC (Regiunea de Dezvoltare Centru), care dispune de 80,06% populație rurală. Sub-regiunea Culi din raionul Ungheni are un singur oraș plasat la o influentă intersecție a câtorva trasee de interes național și internațional (R1), un fel de nucleu natural al unui vast masiv de localități slab populate, dar care a suferit un proces puternic de marginalizare și limitare a potențialului său de dezvoltare.

Localitățile Subregiunii Cula sunt consumatoare net de transferuri centralizate de la bugetul central. Transferurile evaluate în funcție de numărul de locuitori și lipsa de proiecte susținute strategic de către donatori internaționali și guvern au perpetuat starea de subfinanțare cronică a regiunii. Talia mică a comunităților a determinat și nivelul redus de consum de bunuri și servicii, influențând astfel și ritmurile scăzute de dezvoltare a infrastructurii private de vânzări și servicii (magazine, frizerii, auto-service, alte servicii). Școlile, sectorul asociativ, biserica și alte instituții publice sunt practic decuplate de la conceptul de dezvoltare sustenabilă, manifestând de regulă așteptări nerealiste față de alte autorități. Nu există acțiuni de integrare a populației adulte sau recalificării profesionale, după cum nu există nici acțiuni de prioritizare a educației economice a tinerilor, servicii de consultanță în afaceri, atragerea unor proiecte de stimulare a dezvoltării economice și sociale, know how, util la dezvoltarea de orizonturi în diversificarea economiilor locale.

Capacitatea autorităților locale este afectată de lipsa de resurse bugetare și de deficitul de personal calificat. În ciuda caracterului lor electiv, consiliile și autoritățile executive locale (primăriile) dispun de resurse insuficiente pentru a-și exercita competențele recunoscute de lege. Bugetele insuficiente nu permite primăriilor să angajeze specialiști tehnici, cadastrali, ceea ce influențează atât punerea în valoare a resurselor locale, cât și elaborarea unor proiecte de dezvoltare (drumuri, infrastructură locală, parteneriate public private).

Accesul la sisteme de canalizare și apă potabilă.

² Hotărârea Guvernului RM privind aprobarea Planului de acțiuni privind ameliorarea situației social-economice a localităților din raionul Ungheni, situate în zona râului Cula pentru anii 2006-2015. Nr.1237 din 27.10.2006. Monitorul Economic, Nr.170-73/1326 din 03.11.2006



Tartumaa Arendusselts



The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.



Subregiunea Cula reflectă în miniatură situația celor mai multe dintre localitățile rurale ale regiunii de centru (RDC). Un indicator de referință în acest sens este accesul la sisteme de canalizare pentru locuitorii regiunii. Ponderea totală a populației conectate la sisteme de canalizare în Regiunea de Dezvoltare Centru (RDC) este apr. 10% acoperire la nivel de localități, în timp ce rata de conectare la nivel de țară este de circa 30%. Marea majoritate a localităților raionului Ungheni nu dispun de sistemele de alimentare cu apă centralizate, populația folosind în continuare fântâni cu apă de suprafață, fântâni de acumulare și alte mijloace alternative de a-și acoperi consumul de apă potabilă și pentru gospodării. Sistemele de canalizare și epurare a apelor reziduale sunt extrem de rare în majoritatea localităților din raionul Ungheni, iar în această privință zona Cula nu are nici o localitate în care să existe sisteme instalate de epurare a apelor reziduale. Densitatea rețelelor de apeduct în RDC este de 25,8 km/100 km², aceasta se plasează pe locul doi după RDS care are o densitate de 31,3 km/100 km² și constituie o valoare mai mică față de media națională de 29,3 km/100 km². Lungimea totală a rețelelor și apeductelor de distribuție a apei potabile în anul 2013 a constituit 2 745,5 km sau cu 779,6 (40%) km mai mult față de anul 2009.

Dacă în RM, circa 46% din localitățile rurale dispun sisteme centralizate de aprovizionare cu apă, în raionul Ungheni acest indicator nu se ridică nici la jumătate din valoarea acestuia pe plan național. Și alte servicii de primă necesitate sunt indisponibile în majoritatea acestor localități, accesul la rețelele de gaze naturale, accesul la servicii de canalizare și chiar accesul la apă potabilă este o raritate. Până și singura localitate urbană din sub-regiunea Cula – orașul Cornești - a pierdut în ultimele 2 decenii importante elemente de urbanitate (sistemul de canalizare orășenească, stația de filtrare a apelor reziduale și sistemul apeductului central), lăsând pe seama locuitorilor săi individuali aprovizionarea cu minimul de necesități pentru o localitate urbană. Deși a păstrat o serie de instituții de importanță regională (spitale, ambulator, licee), or. Cornești a pierdut în schimb cea mai mare parte a resurselor pe care le-a deținut în trecut (păduri și loturi de teren), care au limitat esențial potențialul de dezvoltare urbană.

Forța de muncă.

Raionul Ungheni este descris printr-un coeficient mediu de îmbătrânire a populației de 18,4, care a crescut în ultimii ani cu 4 puncte procentuale (de la 14,7), conform datelor BNS (Statistica teritorială 2017). Rata de fertilitate în raion este de 1,56, peste rata medie pe RM (1,28). Localitățile subregiunii Cula reprezintă arealul cel mai afectat de emigrație a populației. Cauzele principale care contribuie la micșorarea numărului populației tinere pot fi menționate următoarele: reducerea natalității, deoarece pleacă în afara țării persoane de vîrstă fertilă, părinții plecați la muncă în afara țării își iau copiii peste hotare, de asemenea destrămarea familiilor din motivul pierderii legăturilor între membrii acestora în timpul perioadei de aflare în afara țării a unuia dintre soți. Aceste presupuneri sunt confirmate de tendințele spre descreștere a numărului de persoane, observate pentru grupurile de vîrstă 40–44 ani și 45–49 ani.

Statisticile 2017 arătau că numărul copiilor cu vîrsta cuprinsă între 0 și 14 ani în raionul Ungheni era de 28,1 la 100 de persoane (raportat la indicatorul mediu pe RM de 23,9), în timp ce numărul persoanelor în etate (60+) era de 23,5 la 100 de persoane (indicatorul mediu pe RM fiind de 25,7). Datele arată că, deși este afectată de un declin al populației și de o îmbrățânire simțitoare, sarcina demografică este mai favorabilă la Ungheni decât în majoritatea raioanelor din Nord și Sud, fiind comparabilă cu Ștefan Vodă (28,1 și 26,3) și UTAG (26,7 și 25,3).

Tendențele demografice

Evoluțiile demografice sunt în declin lent în ultimii 3 ani pentru raionul Ungheni, populația căruia s-a diminuat puțin – de la 117.358 în 2015 la 117.057 în 2017. În anul 2017, populația aflată sub vîrstă aptă de muncă era 22.917, populația aptă de muncă era 74.361, iar populația peste vîrstă aptă de muncă era – 19.540.

În anul 2016, forța totală de muncă angajată oficial pe toate activitățile economice în raionul Ungheni era de 23,4% (17.418), din care 2.279 dintre angajați erau în agricultură, 4.766 – industrie și construcții, 1.101 – administrație publică



Tartumaa Arendusselts



ESTONIA
DEVELOPMENT COOPERATION

The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.



și apărare, 3413 – educație și 5859 în alte activități și servicii. Migrația populației înregistrează o rată mai mare decât în alte raioane la Ungheni: sosiți 898 în 2016 și plecați 1284, soldul negativ fiind de 386.

Populația prezentă a Regiunii de Dezvoltare Centru constituie 1 023 000 persoane⁴ (2016). Procentual, populația regiunii reprezintă 30,4% din populația R. Moldova, urmată de mun. Chișinău (23,1%), RD Nord (27,8%), RD Sud (14,9%) și UTA Găgăuzia (4,5%). Datele BNS arată că zona de centru a fost în 2016 furnizorul principal de emigrație (-2232) față de zona de Nord (-1982) și Sud (-1663).

BNS plasează raionul Ungheni într-o centură de emigrație sporită. În 2016 erau înregistrați 1829 șomeri, ori 6,8% din totalul de populație înregistrată cu statut legal de șomer în RM (26.898). Ponderea populației apte de muncă era de 61,8% din populația totală a raionului, iar vârsta medie era 34.3 ani (bărbați 32,7 ani, femei 35,9 ani). Raionul Ungheni are o rată înaltă de decese infantile (sub un an) – 17, aproape dublu față de Briceni – 2, Drochia – 4, Telenești – 10.

Sporul natural înregistrat de BNS în raionul Ungheni este de 205 în 2015 și 177 în 2016. Mișcarea naturală a populației plasează raionul pe o poziție bună comparativ cu indicatorii altor raioane (Briceni, Drochia, Donușeni, Șoldănești) și indicatorii demografici pe plan național cu valoare negativă (-1296 în 2016). Cu toate acestea, numărul divorțurilor depășește 50% din numărul căsătoriilor în 2016 (329 : 736), întrecând alte raioane învecinate și indicatorii pe regiun.

Emigrația și depopularea localităților

Lipsa de condiții adecvate de viață se răsfrânge asupra predispoziției de a schimba locul de reședință, fie prin migrație externă, fie printr-o mobilitate rural-urban, care are drept destinația obținerea oricărui fel de munci în localitățile adiacente absorbante de forță de muncă din această vastă zonă cu specific depresiv. În rezultatul acestui proces, localitățile sub-regiunii Cula se confruntă cu un proces abrupt de de-populare prin migrație externă și îmbătrânire accelerată a populației rămasă să locuiască în aceste localități. Conform scării Beaujeu-Garnier, populația este calificată îmbătrânită, dacă coeficientul respectiv este mai mare de 12%. Statistica BNS arată nu doar scăderea galopantă a populației, dar și un declin accentuat al populației de gen masculin față de genul feminin, scăderea constantă a numărului de copii de vârstă școală și migrația activă externă.

Astfel, pe parcursul ultimilor 20 de ani, numărul copiilor de vârstă școlară a scăzut cu apr.41% în RM, iar migrația este estimată la 5,9 migranți la 1000 locuitori pe an. Transformările structurii pe vârstă a populației sunt determinate și de diferențierea în funcție de sex. În grupele de vârstă de până la 29 ani, în structura pe sex predomină ușor populația de sex masculin, iar în următoarele grupe crește cuantumul sexului feminin. În grupele de vârstă de la 55 ani dezechilibrul pe sexe crește semnificativ cu o prevalență accentuată a persoanelor de sex feminin. Se înregistrează un dezechilibru de gen în segmentul cel mai vulnerabil al populației, cum sînt persoanele cu vîrsta înaintată. Prin urmare, cca 70% din persoanele de peste 80 ani sunt femei, care locuiesc preponderent în mediul rural. Acest fapt va necesita eforturi pentru specializarea mai mult feminină a serviciilor sociale, medicale și psihosociale. Coeficientul îmbătrînirii populației (numărul persoanelor în vîrstă de 60 ani și peste la 100 locuitori) constituie 13% în RD Centru. Actorii locali își fac griji serioase cu privire la viitorul localităților în care locuiesc în acest moment, afectate de lipsuri, instabilitate economică, lipsă de oportunități și servicii de primă necesitate, după cum și de o viziune clară de depășire a situației de "zonă defavorizată", imprecis reglementată în legislația RM.

Plafonarea economiilor locale

Unul din indicatorii care furnizează informații relevante cu privire la situația economică a regiunii este produsul intern brut regional pe locuitor (PIBR/loc). Toate regiunile se află într-o situație dezavantajată în condițiile în care PIB-ul pe cap de locuitor aici este mai mic de până la 4,5 ori față de cel din Chișinău. Dacă în Chișinău, PIB per capita este relativ bun, iar capitala (Chișinău) se plasează în primele 100 țări după acest indicator, atunci la nivel de regiuni PIB-ul



Tartumaa Arendusselts



ESTONIA
DEVELOPMENT COOPERATION

The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.

este de 4-4,5 ori mai mic decât cel al capitalei țării. Discrepanța de venituri între populația urbană și cea rurală este enormă, ceea ce afectează consumul și accesul la servicii furnizate de sectorul privat. Economia Subregiunii Cula este dominată de ocupațiile agricole. Lipsa de diversificare a activităților productive conduce la un adevărat fatalism economic, influențat de schimbările climaterice și ale structurii de prețuri la producția agricolă.

Forța de muncă a RDC este prevalent implicată în agricultură. Datele statistice arată că PIB (produsul intern brut) pe cap de locuitor în regiunea Centru are cel mai scăzut nivel comparativ cu celelalte regiuni din Moldova, reprezentând 16,96% din valoarea înregistrată la nivel național a PIB/loc în anul 2014. Dacă la nivel de RM, ponderea populației angajate în agricultură este de 29%, în Subregiunea Cula aceasta ajunge la 70%, indicatorul populației angajate în agricultura Uniunii Europene fiind de numai 5% din totalul forței de muncă. Subregiunea Cula dispune de un potențial turistic variat și extrem de valoros. El îmbină fâșii forestiere cu rezervații naturale, localități cu priviri peisagistice și zone de codru, marcate de localități și mănăstiri medievale. Majoritatea suprafețelor silvice au drept destinație protecția terenurilor agricole, de recreere sau de conservare, iar prezența unor fâșii forestiere servește drept scut contra deselor alunecări de teren. Pădurile conțin numeroase specii de arbori și arbuști specifici zonei de codru. Tradițiile agricole și vitivinicole sunt de asemenea o atracție deloc de neglijat pentru deschiderea spre turism.

Servicii medicale:

Populația raionului Ungheni este asigurată în general cu medici de familie și instituții spitalicești la un nivel insuficient. Indicatorii BNS arată că în 2016 pe raion erau angajați 13,6 medici la 10.000 locuitori, inclusiv medici de familie – 3,2 și alte grupuri de medici (stomatologi) – 0,9. Prin comparație, indicatorul aplicat regiunii de centru era de 15,4 în 2016, în timp ce regiunea de nord avea 18,9 medici la 10.000 locuitori, iar regiunea de sud – 14 medici. Indicatorul general pe țară era în 2016 – 36,7. Centrul medicilor de familie Ungheni asigură asistență medicală în 74 localități. În 2016, în Ungheni funcționau 13 spitale, 210 instituții de asistență medicală primară și specializate și 80 instituții medicale private de asistență medicală. În acest fel, la Ungheni erau concentrate 34% din numărul total de spitale din RM (85). La sfârșitul anului 2016, 98,9% din locurile disponibile ale sectorului spitalicesc din Ungheni erau ocupate, 96% din asistența medicală primară și 87% din secția consultativă, arătând o situație un pic mai bună chiar decât indicatorii calculați la nivel național.

Protecția socială

În 2016, în raionul Ungheni erau înregistrați cca 20432 pensionari, inclusiv pensionari pentru limită de vârstă – 76,8%. Statistica arată discrepanțe majore la plățile acordate sub formă de pensie între orașe și mediul rural, dar și între Chișinău și regiuni. Astfel, dacă mărimea medie a pensiei achitate în Ungheni la sfârșitul anului 2016 era de 1,191,5 lei, în Municipiul Chișinău erau încasate în medie pensii de cca 1660 lei, în regiunea de Nord – 1241,5 lei, Sud – 1163 lei, UTAG – 1309 lei. Pensile achitate persoanelor care au muncit în sectorul agricol sunt net inferioare altor sectoare. Din acest motiv, Ponderea mai mare a persoanelor care-au muncit în agricultură face ca și indicatorii medii la pensie pe regiune să fie afectați. Astfel, în raionul Ungheni mărimea medie a pensiei angajaților din sectorul agricol era în 2016 de 1060 lei, iar în cel neagricol de 1275 lei, indicatorul național fiind respectiv de 1093 lei și 1420 lei.

Educația

Trei din cele 6 colegii și 8 școli profesionale din RDC se găsesc în Ungheni. În or. Ungheni sunt amplasate 3 colegii specializate – Colegiul Agroindustrial, Colegiul de Medicină generală și Colegiul Național al Poliției de Frontieră. În RDC sunt angajate cca 3470 cadre didactice din care doar 1585 (45,7%) au studii superioare. Datele BNS atestă o scădere dramatică de 20% în ultimii 5 ani a cadrelor didactice: de la 10 845 în 2011/12 la 8675 în 2015/16. Migrația personalului din sistemul de învățământ a condus la înrăutățirea situației procesului didactic ca urmare a salariilor neatractive și instabilității din sistemul educației naționale. Se estimează că între 2005–2010 circa 9,4 mii de profesori



The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.



au părăsit sistemul educațional. Datele statistice arată că ponderea cadrelor didactice tinere în învățământ este în scădere, în timp ce ponderea celor de vîrsta pensionării se află într-o continuă creștere.

În intervalul anilor 2002–2015, ponderea cadrelor didactice în vîrstă de pensionare s-a triplat. În RDC, numărul de instituții de învățămînd primar și secundar general se află într-o scădere constantă, în ultimul an numărul de instituții funcționale micșorîndu-se de la 460 la 453 (2016). Are loc o diminuare a numărului de elevi în toată regiunea: de la 117 680 în anul școlar 2011/12 la 101 060 în 2015/16, adică cu o diferență majoră de tocmai 16 620 (14%). Diminuarea competențelor profesionale ale cadrelor didactice afectează negativ calitatea educației și nu contribuie la dezvoltarea unei societăți și economii bazate pe cunoaștere. Necesitatea susținerii cadrelor didactice tinere este evidentă la nivelul regiunii și autoritățile publice locale ar trebui să creeze facilități pentru tinerii profesori (acordare de locuințe, salarii mai atractive, scutiri de taxe).

Indicatori relevanți pentru dezvoltarea locală (IDAM)

Conform Indicelui de deprivare a Ariilor Mici (IDAM), rî Ungheni are o poziție mai bună decât majoritatea raioanelor existente³, dar are carențe serioase la unele dintre domeniile calculate separat. Astfel, indicatorul starea drumurilor locale și acces la rutele de transport psageri arată nesatisfăcător pentru Ungheni, Leova, Sîngerei, Soroca și Fălești, ca și indicatorul asigurării de acces la infrastructura de gaze naturale. Datele arată formarea unei adevărate "pungi a deprivării" care include 5 raioane din Zona de Centru și 4 raioane din regiunea de Nord, această centură de sărăcie și subdezvoltare trece exact prin mijlocul Subregiunii Cula. Cel mai mic rang de deprivare este înregistrat la Nisporeni – 158, Șoldănești – 226, Ungheni 301, Rezina – 309, Cantemir – 331. Totodată, cel mai bine stau în clasamentul IDAM Municipiul Chișinău – 814, raioanele Anenii Noi – 712, Rîșcani – 638, Ialoveni – 602.

IDAM plasează rî Ungheni printre localitățile cu indicatori medii la dezvoltarea agriculturii. Cele mai subdezvoltate sub aspectul deprivării agricole sunt comunitățile din vecinătatea Chișinăului, Călărași, Dubăsari, Nisporeni, Ialoveni Strășeni, în linii mari unități ale RDC (Regiunea Dezvoltare Centru). Indicatorul este calculat pe baza numărului mai mic de întreprinderi agricole de 10 ha și mai mult la 1000 locuitori, potențialul agricol al localității (terenuri agricole pe persoană/notă medie ponderată de bonitate a solului, suprafață terenuri agricole neprelucrate. Acestea sunt devansate de raioanele Taraclia, Leova, Basarabeasca, Edineț, Cahul, cu rate mult mai înalte și suprafețe agricole prelucrate, consolidate și irigate, soluri de calitate sau o combinație între acești factori.

Demografic, zonele cele mai afectate sub aspectul declinului populației se găsesc în Nordul RM (Dondușeni, Edineț, Ocnița), rî Ungheni are indicatorul demografic IDAM 78, care se explică printr-o pondere mai înaltă a populației îmbătrânite, densitate mică a populației în localitate, rată negativă a sporului natural, potențialul demografic scăzut. Datele arată o corelare strînsă între indicii demografic și indicii privind învățămîntul școlar – raioanele deprivare educațional se confruntă de obicei și cu serioase probleme demografice. Cu alte cuvinte, numărul mic de copii sporește vulnerabilitatea localității educațional, avînd ulterior consecințe economice profunde. Localitățile deprivare acutizează problemele educație prin faptul că nu dispun de infrastructura de transport necesară pentru a încadra copii în școlile existente, ceea ce limitează accesul la servicii de educație. Indicatorii IDAM pentru învățămîntul educațional sunt mai buni la Ungheni (327) decât în alte raioane în ansamblu, dar există importante deosebiri interne, un exemplu în acest sens o reprezintă Subregiunea Culii.

Infrastructura de drumuri este slab dezvoltată în raionul Ungheni și în special în Subregiunea sa estică Zona Culii. Este evident că starea drumurilor locale împiedică accesul populației la servicii sociale, la învăță,înt, la servicii medicale, limitînd totodată și dezvoltarea economiilor locale. Vorbind despre infrastructură, trebuie să înțelegm aici și existența

³ Indicele de Deprivare a Ariilor Mici (IDAM) reprezintă un instrument oficial al Guvernului, creat pentru a identifica localitățile din țară cu cel mai înalt grad de deprivare și sărăcie comunitară, (48 indicatori) calculați pentru 483 localități rurale http://mec.gov.md/sites/default/files/idam_versiunea_2015.pdf



Tartumaa Arendusselts



ESTONIA
DEVELOPMENT COOPERATION

The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.

unor surse sigure de apă și sisteme de canalizare care afectează dramatic calitatea vieții cetățenilor. Indicele deprivării de infrastructură plasează r. Ungheni la scorul 24, aproape de cele mai slab dezvoltate raioane din RM (Nisporeni – 19) și Fălești – 19, Ocnița – 16). Acest indicator arată în ce măsură populația din localități are acces la utilitățile și serviciile publice, la informație, la tehnologii moderne, la dezvoltare.

Profilul individual al localităților incluse în Subregiunea "Cula"

Or. Cornești este singura localitate cu elemente urbane în Sub-regiunea Cula, fiind așezată pe o suprafață de 74 ha. Orașul formează nucleul central al sub-regiunii, traversat de drumul național R1 (Chișinău – Ungheni), aflat în lucrări de reabilitare. Populația totală a UTA Cornești este de 3091, formată din populația Or. Cornești de 2557 locuitori și populația satului Romanovca cu o suprafață de 50 ha la un număr de 534 locuitori.

Pe teritoriul orașului Cornești se află un Centru ftiziopneumologic pentru copii, un Centru de sănătate, 2 creșe grădinițe și un gimnaziu "D. Cantemir". Orașul mai dispune de 2 biblioteci și 2 Case de cultură, farmacii, restaurant și baruri. Cornești se află la o distanță de 105 km de Chișinău și 25 km de Ungheni.

Localitatea se ciocnește cu grave probleme legate de lipsa unui sistem centralizat de canalizare și purificare a apelor reziduale, nu este conectată la gaze naturale, iar apa livrată populației este poluată. Orașul nu are resurse bugetare suficiente, lipsind oportunități de angajare pentru populație. Veniturile proprii sunt insuficiente pentru acoperirea de servicii publice și proiecte comunitare, investiții capitale sau de infrastructură.

NB: Avantajul strategic al or. Cornești ține de existența unor centre medicale vitale pentru subregiune, la care se adaugă prezența unor companii private cu activități prospere. Orașul este așezat la o intersecție importantă de drumuri. Drept oportunități, Strategia de dezvoltare a or. Cornești numește: atragerea investițiilor, dezvoltarea businessului local și atragerea de resurse de dezvoltare.

Acțiuni prioritare: Reparația infrastructurii de drumuri locale. Repararea apeductului central. Gazificarea localității și reparația capitală a majorității obiectivelor de menire social-culturală. Valorificarea potențialului economic și uman prin dezvoltarea micului business, dezvoltarea turismului. Salubritatea și amenajarea corespunzătoare a localității.

Comuna Cornești: Localitatea rurală (sat) Cornești are o populație de 2781 locuitori (867 gospodării), care dispune de un vast teritoriu care-i aparține – 3912 ha. Suprafața satului Cornești include 795 ha teren arabil, 199 ha vie, 150 ha livezi, 793 ha pășuni, 35 ha păduri, 33 ha bazine acvatice. Deși deține vaste resurse naturale, economia localității se confruntă cu obstacole legate de accesul limitat la piețele de desfacere, lipsa de locuri de muncă, investiții insuficiente în sectorul de procesare a produselor. Comuna Cornești dispune de edificii culturale: gimnaziu, bibliotecă, grădiniță, biserică, OFM și Casă de cultură.

Provocările localității sunt serioase și se referă la bugetul insuficient pentru menținerea și dezvoltarea serviciilor municipale, lipsa unei guvernanțe autorizate, iluminarea și reparația clădirilor edilitare. Comuna are nevoie de înființarea unui serviciu privat de salubritate, construcția unui sistem de canalizare centralizat, lichidarea bunurilor neautorizate. Un risc important pentru localitate și populație sunt lunecările de teren și accesul limitat la apă potabilă. Comuna Cornești ar trebui să depună eforturi în vederea educației populației, în special al tinerilor, printr-o cultură antreprenorială, formare de viitori antreprenori și start-up-uri (noi întreprinderi), educarea responsabilității sociale și a unor forme lucrative de parteneriat public – privat.



Tartumaa Arendusselts



ESTONIA
DEVELOPMENT COOPERATION

The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.



NB: Satul Cornești ar putea obține resurse importante dacă ar isbuti să relanseze producția de apă îmbuteliată "Cornești", explorând și alte resurse (păduri, iamașuri, lacuri și plantații multianuale).

Acțiuni prioritare: Repararea infrastructurii de drumuri. Diversificarea economiei locale și consolidarea culturii antreprenoriale. Atragerea investițiilor strategice în domeniul serviciilor eco-turistice, îmbutelierii de apă minerală. Extinderea de servicii (hospitality) cerute de călătorii drumului național R1. Repararea apeductului central. Gazificarea localității și reparația obiectivelor de menire social-culturală. Salubritatea și amenajarea corespunzătoare a localității.

Com.Boghenii Noi: Boghenii Noi este o localitate importantă a sub-regiunii Cula, fiind reședință administrativ-teritorială pentru 5 sate vecine, aflate în lunca râului Cula. Boghenii Noi a replicat o localitate mai veche Boghenii Vechi, devenind centru de reședință ca urmare populației mai mari și a accesului la drumul care traversează regiunea Cula. Având o populație de 1558 de locuitori (627 familii), localitatea include satele Boghenii Noi, Boghenii Vechi, Izvoreni, Mircești și Poiana. Localitatea dispune de un singur gimnaziu, 3 grădinițe de copii, 5 cămine culturale, 5 puncte medicale și 2 biblioteci publice. Suprafața totală a localității este de 3332,84 ha, dintre care 1122,48 ha teren arabil, 378,5 ha plante perene, 173,7 ha livezi, 200,75 ha vie, 4 ha nuci, 494 ha pășuni, 717,4 ha fond silvic, 40,34 ha lacuri și 579,48 ha alte terenuri. Deși are numai 8 agenți privați, unii dintre aceștia sunt destul de importanți, planificând o diversificare a activităților sale economice, i.e. printr-o crămă, deschisă pentru turiști (Crama Mircești).

Boghenii Noi se confruntă cu problema drumurilor nereparate, gunoști neautorizate, lipsa de marcaje rutiere, dar și lipsa unor motoare durabile de creștere a economiei locale. O prioritate a localităților incluse în comuna Boghenii Noi este legată de educarea spiritului antreprenorial, reținerea tinerilor în sate, asigurându-le servicii accesibile, salarii atractive și forme moderne de atracție și divertisment. Pentru a reține populația în sat, APL trebuie să atragă investiții în economie, să valorifice în acest scop resursele locale cu certe avantaje de atragere a atenției.

NB: Boghenii Noi ar trebui să se orienteze spre dezvoltarea turismului rural/eco, valorificând modalități de a amenaja în acest scop gospodăria țărănească sau proprietăți insuficient exploatate în scopul dezvoltării localității.

Acțiuni prioritare: Reparația drumului local Boghenii Noi – Cornești, dar și drumurile locale care leagă centrul de reședință de satele aflate în componența sa. Construcția unui sistem centralizat de asigurare a apei potabile. Atragerea investițiilor în economia locală și diversificarea economiei. Atragerea unor investiții în domeniul turismului ecologic. Gazificarea localității și reparația capitală a majorității obiectivelor de menire social-culturală. Valorificarea potențialului economic și uman prin dezvoltarea micului business, dezvoltarea turismului. Salubritatea și amenajarea corespunzătoare a localității.

Com.Cornova: Cornova este o localitate de talie mică (1040 locuitori, 457 familii), dar faimoasă datorită lungii sale istorii (referințe documentare din sec.XVI) și numele unor personalități care-au trăit ori s-au născut în localitate (Gusti, Zamfira, Șoimaru, Sclifos). 99,2% din populația satului îl reprezintă moldovenii/românii. Densitatea populației este de 277 locuitori/km². Tendințele demografice sunt negative, rata mortalității prevalând natalitatea. Localitatea susține mai multe instituții edilitare și culturale: 1 gimnaziu, centru medical, cămin cultural, bibliotecă. Suprafața totală a comunei este de 1948 ha, dintre care 152 reprezintă intravilanul satului, 334 ha pădure gestionată de ocolul silvic, 116 pădure aflată la balanța primăriei, 511 ha pământ arabil, 59 ha livadă și 122 ha vie. În gestiunea APL Cornova se găsește 105 ha pădure. Pe teritoriul localității activează 8 agenți economici. Localitatea se confruntă cu mari provocări legate de limitările economiei locale, eroziuni naturale și lipsa de locuri de muncă, care forțează emigrația externă.

Nu mai 5,7% din gospodăria sunt conectate la apeductul centralizat, restul alimentându-se de la fântânile de suprafață, ceea ce sporește riscul de îmbolnăviri. Localitatea nu dispune de un sistem de canalizare și epurare a apelor uzate. În 2017 numai 11,23% din populația activă era încadrată în câmpul muncii (78 locuitori), 16 fiind angajați unor



Tartumaa Arendusselts



ESTONIA
DEVELOPMENT COOPERATION

The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.



întreprinderi locale, iar 169 fiind ocupați de prelucrarea cotelor deținute în proprietate. Toate întreprinderile din sat se ocupă de agricultură și nici una nu furnizează servicii comunale solicitate de locuitori. Potențialul agricol al localității se datorează tradițiilor agricole și suprafețelor mari de terenuri cultivate (780 ha). Satul dispune de uscătorii de fructe și brutării, ferme animaliere, abatoare, frigidere industriale, oloinițe, mor, complexe de sere, bazine de creștere a peștelui, dar producătorii au acces limitat la piețe. În sat se mai păstrează un sistem operațional de irigare pe suprafețele acoperite de teren agricol, ceea ce permite producerea unor recolte mari. Problema dezvoltării unei agriculturi competitive este legată de fragmentarea terenurilor și aplicarea unor tehnologii pre-moderne. Rata deosebit de redusă de angajare în câmpul muncii afectează dramatic veniturile populației, obstrucționează dezvoltarea organică a satului și forțează populația să emigreze ori să se angajeze în alte localități (Chișinău sau în centrele raionale din vecinătate).

NB: Valorificarea potențialului natural și forestier pentru atragerea eco-turiștilor, cu condiția amenajării unor locuințe acreditate conform standardelor de turism eco. Ca prioritate este nevoie de a repara 2 din cele 8 poduri existente pe teritoriul localității. Satul nu dispune de un punct medical echipat pentru urgențele cu care se confruntă populația localității. Drumurile care traversează Cornova (L376,9) și care face conexiunea cu drumul național M14 (Brest-Briceni-Chișinău-Tiraspol-Odesa) trebuie să fie reamenajate și reparate. Localitatea ar trebui să atragă resurse care să lanseze centre de colectare a producției agricole (carne, lapte, elevatoare, centre de prelucrare a pieilor și lânii). Educarea unei culturi antreprenoriale și diversificarea oportunităților de business pentru populația locală. Localitatea nu deține gunoiști autorizate și amenajate, ceea ce crează mari probleme. Îmbunătățirea politicilor de protejare a mediului ambiant și instruirea publicurilor relevante în vederea conservării ecosistemului existent. Atragerea de resurse ale Fondului Ecologic și alte fonduri relevante pentru dezvoltarea proiectelor de conservare a biodiversității.

Acțiuni prioritare: Reparația drumurilor locale. Dezvoltarea agriculturii ecologice. Diversificarea economiei și mediului de afaceri local, prin extinderea serviciilor și crearea de locuri de muncă. Amenajarea unei gunoiști autorizate, cu instalarea unui sistem de colectare, transportare și depozitare separată a deșeurilor. Exploatarea resurselor naturale. Piscicultura ar putea fi o direcție de atragere a resurselor și investițiilor în economia locală. Cultivarea și colectarea plantelor medicinale ar putea fi o altă direcție, cu condiția dezvoltării unor puncte de recepționare bine conectate la industria farmaceutică.

Comuna Condrătești. În componența com. Condrătești, cu o populație de 1218 locuitori intră și satul Curtoiaia, având o suprafață totală de 2215,11 ha. Condrătești reprezintă un sat vechi, așezat pe o vatră veche de răzeși, atestată în actele medievale încă din 1594, urmat de recensământele din sec. XVIII-XIX. În perioada sovietică aici a activat o gospodărie colectivă specializată în pomicultură și viticultură. Localitatea dispune de un gimnaziu, 1 grădiniță, 1 casă de cultură, 3 magazine, 1 bazin acvatic, 2 puncte medicale, 1 bibliotecă și 1 biserică.

Acțiuni prioritare: Îmbunătățirea accesului la infrastructura locală, dezvoltarea agriculturii, pomiculturii și viticulturii ecologice, atragerea investițiilor în economia locală și crearea locurilor de muncă. Amenajarea gunoiștilor autorizate etc.

Comuna Măgurele: este atestată documentar la 29 iunie 1661, aflându-se în apropierea (6 km) vestitului monument istoric și geografic „Movila Măgurii”. Satul Măgurele are o suprafață de 10,1 km², la hotarele raionului Ungheni cu raionul Sângerei și raionul Fălești, fiind parte a regiunii Cula. Distanța până la cel mai apropiat oraș (or. Cornești) este de 14 km și la 98 km de Chișinău, 42 km de Ungheni. Populația numără 874 locuitori (324 gospodării), iar suprafața care aparține localității este de 2051 ha. Comuna menține mai multe instituții culturale și edilitare, printre care 1 gimnaziu, 1 grădiniță, un cămin cultural, 1 oficiu poștal, 1 oficiu al medicului de familie, bibliotecă / novotecă, 2 magazine și o biserică. Localitatea Măgurele este cunoscută prin festivalul „În ospetie la Movila Măgura” organizat în luna iulie, la care sunt invitate și alte localități: atât din r. Ungheni, cât și din raioanele vecine Sângerei și Fălești.

NB: Comuna Măgurele nu dispune de apeduct și sistem de canalizare, nu este conectată la rețeau de gaze, și nu are iluminare de stradă. Starea drumurilor locale este deplorabilă și greu accesibilă.



Tartumaa Arendusselts



The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.



Acțiuni prioritare: Creșterea nivelului de trai al populației, îmbunătățirea condițiilor vitale (care duc la sporirea numărului de populație) și remedierea situației ecologice a satului Măgurele prin acces la apă potabilă și canalizare. Construcția unui sistem de aprovizionare cu apă și canalizare este o necesitate stringentă dar și importantă pentru locuitorii satului Măgurele, dar și pentru protejarea mediului înconjurător, îmbunătățirea situației ecologice a afluentului Culișoara și a râului Cula. Reparația drumurilor locale. Dezvoltarea agriculturii ecologice. Diversificarea economiei și mediului de afaceri local, prin extinderea serviciilor și crearea de locuri de muncă.

Amenajarea unei gunoiști autorizate, cu instalarea unui sistem de colectare, transportare și depozitare separată a deșeurilor. Atragerea investițiilor în economia locală și diversificarea economiei. Gazificarea localității și reparația capitală a majorității obiectivelor de menire social-culturală. Valorificarea potențialului economic și uman prin dezvoltarea micului business. Salubritatea și amenajarea corespunzătoare a localității. Atragerea unor investiții în domeniul turismului ecologic. Așezarea geografică, relieful, peizajistica și potențialul agro-turistic de tip eco – toate acestea rămân să ne convingă cu certitudine și în perspectivă pentru includerea satului Măgurele în proiectul național: Zona Eco-turistică „Movila Măguri” – locuri pitorești și priveliști rare.

Comuna Hircești. Comuna Hircești este reședință administrativă pentru mai multe sate încorporate: Hircești, Drujba, Leordoia, Mînzătești, Veverița, cu o populație totală de 1912 locuitori (724 gospodării). Pe teritoriul comunei se găsesc mai multe instituții culturale și edilitare, care include: 1 gimnaziu, 1 școală primară, grădiniță, 2 biblioteci, 3 cămine culturale, 2 oficii poștale, 4 centre de sănătate, 4 biserici, 1 mănăstire, 2 oficii poștale. În cele 5 sate ale comunei Hircești sunt înregistrate 10 firme țărănești. Suprafața totală a localității este de 4388,9 ha.

Acțiuni prioritare: Asigurarea cu apă potabilă a cetățenilor din comuna Hircești; Modernizarea și reparația drumurilor locale și de acces spre localitățile comunei; Crearea condițiilor pentru dezvoltarea biznesului în teritoriu, atragerea investițiilor și crearea locurilor de muncă; Dezvoltarea turismului rural; Cultivarea plantelor etero-aleaginoase și medicinale; Extinderea suprafețelor cultivate cu viță-de-vie, livezi, plantații nucifere cu soiuri de perspectivă; Dezvoltarea legumiculturii în câmp protejat; Dezvoltarea sectorului zootehnic; Modernizarea drumului Drujba-Bobletici, care va asigura accesul cetățenilor din raionul Ungheni și Singerei în nordul republicii și la Vama Sculeni. Crearea serviciilor sociale de calitate pentru copii, tineri și persoane în etate.

Comuna Năpădeni. Satul Năpădeni are statut de autoritate administrativ-teritorială autonomă, având o localitate de 920 locuitori (482 gospodării). Suprafața totală a localității este 2956 ha. Pe teritoriul localității se găsește 1 gimnaziu, 1 grădiniță, 1 centru sănătate, 1 cămin cultural, 1 bibliotecă, 1 biserică, 1 oficiu poștal. Năpădeni are o istorie îndelungată, fiind menționat documentar în 1654, existând de-a lungul timpului ca un târg important. În 1904, Năpădeni avea o populație de 2700 locuitori (de 3 ori mai mare decât în prezent), cu biserică construită în 1991 și școală elementară. Există 5 agenți economici înregistrați local. Localitatea Năpădeni este cunoscută prin tradiția festivalului „La plăcinte”, organizată în luna august, la care sunt invitate și alte localități (hircești,, Boghenii Noi, Condrătești, Sinești, Cornova), care include expoziții, master-class la pregătit plăcinte și alte bucate tradiționale. Participă de regulă numeroase grupuri folclorice și sunt invitați consumatori din capitală și din orașele învecinate, sub coordonarea consiliului raional Ungheni.

Acțiuni prioritare: Îmbunătățirea accesului la infrastructura locală, dezvoltarea agriculturii, pomiculturii și viticulturii ecologice, atragerea investițiilor în economia locală și crearea locurilor de muncă. Amenajarea gunoiștilor autorizate etc.

Comuna Sinești. Comuna Sinești include în componența sa satele Sineștii Vechi, Sineștii Noi și Pojarna. Populația totală este de 1350 locuitori (457 gospodării) și deține o suprafață de terenuri de circa 3119,9 ha, din care 1119,8 ha aparține terenurilor agricole și 530 ha reprezintă teren împădurit. Pe teritoriul comunei se găsește 1 gimnaziu, 2 grădinițe, 1 casă de cultură cu sală pentru practicarea diferitor genuri de sport, 2 oficii ale medicilor de familie, oficiu poștal, o



Tartumaa Arendusselts



The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.



biserică, activează două ONG-uri și ÎM, biblioteca publică, două complexe de mori, 4-magazine, o tâmplărie, este bine amenajat stadionul satului, care include și un mini stadion cu acoperire artificială.

Principalele provocări ale localității Sinești țin de lipsa rețelei de iluminare și de gaze naturale, plan planificare urbanistică. Populația resimte lipsa unor gunoști autorizate și a unor servicii de evacuare, care ar diminua riscul poluării apelor de consum curent pentru populație. Economia locală este dezvoltată sub pragul așteptat, ceea ce se răsfrânge asupra capacităților bugetului local.

NB: este necesar de a atrage investiții targetate pentru a ajuta diversificarea produselor exportate, deschiderea de noi locuri de muncă și alte domenii antreprenoriale, de dorit, cu impact asupra serviciilor furnizate (frizerii, cizmării, ateliere pentru haine). Populația cere servicii mai calitative și mai ieftine, inclusiv în privința serviciilor medicale, deschiderea unui punct farmaceutic, combaterea violenței în familie și alcoolismului.

Acțiuni prioritare: Atragerea resurselor externe la nevoile de dezvoltare strategică a localității Sinești. Reparația unor clădiri edilitare și reabilitarea drumului Sinești (3 km). Dezvoltarea agriculturii ecologice. Amenajarea unei gunoști autorizate, cu instalarea unui sistem de colectare, transportare și depozitare separată a deșeurilor. Cultivarea și colectarea plantelor medicinale ar putea fi o altă direcție, cu condiția dezvoltării unor puncte de recepționare bine conectate la industria farmaceutică.

Comuna Teșcureni. Localitatea Teșcureni are o populație de 1117 locuitori (460 gospodării), care are o suprafață totală de 2225,7 ha. Pe teritoriul său se găsește 1 gimnaziu, 1 grădiniță, 1 punct medical, 1 cămin cultural, 1 bibliotecă, 1 biserică. La 01.01.2016, la Teșcureni erau înregistrați 311 agenți economici, i.e. 305 întreprinderi individuale și 8 gospodării țărănești. În ciuda numărului mare comparativ cu alte localități ale subregiunii Cula, businessul din Teșcureni este puțin dezvoltat, fiind legat în cea mai mare parte de domeniul agricol rural sau de servicii comerciale. 909,8 ha din teritoriul total al localității este teren arabil (41% din aria totală) din care doar 1 ha a rămas în proprietatea primăriei. Circa 40 ha o reprezintă plantațiile multianuale (33 ha vii și 7 ha livezi).

O carență importantă ține de lipsa educației antreprenoriale. Chiar și cei care lucrează în businessul agricol nu sunt familiarizați cu datele generale de contractare a creditelor, pregătirea planurilor de afaceri, planificarea businessului, ceea ce se referă și la educația insuficientă a tinerilor în sfera afacerilor, ceea ce crează dificultăți obiective în implicarea lor în economie. Localitatea are teritorii agricole pe un teren cu bonitate înaltă pentru activități agricole. Proximitatea de drumurile naționale și internaționale, accesul ușor la traseele naționale crează oportunități pentru atragerea de capital și dezvoltarea serviciilor locale.

NB: Dezvoltarea strategică a localității solicită investiții calitative în domeniul procesării produselor agricole. APL Teșcureni dispune de circa 153 ha, terenuri inundate (28 ha și 125 ha terenuri degradate), care nu sunt puse în circuitul economic și nu aduc nici un beneficiu comunității. Teșcureni se confruntă cu lipsa capitalului necesar pentru a dinamiza activitățile economice, cele mai mari cereri existând pe domeniul prelucrării produselor agricole, colectării și depozitării materiei prime de la gospodăriile agricole. Școlile din localitate nu sunt adaptate pentru școlarizarea și integrarea persoanelor cu dizabilități, accesul lor la serviciile de educație este strict limitat ori afectat de riscuri. Inegalitățile afectează segmente importante de populație în etate.

Acțiuni prioritare: Îmbunătățirea accesului la infrastructura locală modernizată pentru populație. Atragerea de investiții și crearea de locuri de muncă bine plătite. Dezvoltarea unor servicii suplimentare pentru persoane cu dizabilități și persoane în etate. Atragerea resurselor externe la nevoile de dezvoltare strategică a serviciilor edilitare și a școlii. Amenajarea unei gunoști autorizate, cu instalarea unui sistem de colectare, transportare și depozitare separată a deșeurilor. Mobilizarea actorilor activi ai comunității locale în scopul definirii de scopuri strategice și monitorizării de acțiuni ale APL.



Tartumaa Arendusselts



ESTONIA
DEVELOPMENT COOPERATION

The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.



Comuna Alexeevca. Localitatea Alexeevca reprezintă centru de reședință pentru 3 sate (Alexeevca, Lidovca și Săghieni). Populația totală a comunei este de 1171 locuitori, deținând cca 2317,98 ha din care 1272,6 ha terenuri cu destinație agricolă, 347 ha pășuni, 248 ha terenuri împădurite. Pe teritoriul comune se găsește 1 gimnaziu, 1 creșă grădiniță, 1 cămin cultural, bibliotecă publică, OMF.

Acțiuni prioritare: Îmbunătățirea accesului la infrastructura locală, dezvoltarea agriculturii, pomiculturii și viticulturii ecologice, atragerea investițiilor în economia locală și crearea locurilor de muncă. Amenajarea gunoștilor autorizate etc.

Comuna Rădenii Vechi. Rădenii Vechi este menționată documentar în anul 1437. Este situat în partea de vest a R. Moldova și în centrul raionului Ungheni, la o distanță de 32 km de centrul raional și 100 km de capitală. Populația satului este de 1702. Populația este ocupată în agricultură: SRL „Retic Plus”, SRL „Lariland”, SRL „Produs bio” și persoane care lucrează cotele de teren agricol individual. La data de 25.01.2018 sunt 21 șomeri, persoane plecate peste hotare, îndeosebi persoane tinere cu studii medii, medii speciale și superioare, în total 50 persoane. Economia locală: 7 magazine alimentare și materiale de uz casnic. SRL „Retic Plus”, SRL „Lariland”, SRL „Produs bio” prelucrează cea mai mare parte din terenurile agricole, iar 314 Gospodării Țărănești lucrează terenul individual. Starea mediului ambiant a satului este afectată de alunecările de teren. Porțiunile de teren afectate au fost împădurite. În mare parte resursele de apă potabilă disponibile (110 fântâni publice), sunt poluate cu nitrați. Satul dispune de o zonă de agrement cu loc de joacă pentru copii, o scenă de vară și 1 foisor de odihnă.

La fel satul dispune de un mini stadion de fotbal și volei situat în centrul satului. Localitatea are o populație de 1702 locuitori (854 gospodării), se găsește pe o suprafață totală de 8773 ha, din care 1389,11 ha arătură, 312,89 ha plantații perene, 292,80 ha livezi, 20 ha vii, 5701,5 ha teren împădurit, 677 ha pășuni și 691,51 alte terenuri. Pe teritoriul comunei sunt înregistrați 10 agenți economici. Cea mai valoroasă resursă locală este rezervația „Plaiul Fagului”. Localitatea menține pe teritoriul său mai multe instituții culturale și edilitare: 1 gimnaziu, 1 grădiniță, 1 casă de cultură, 2 biblioteci, 1 Centru de Sănătate și asistență socială, 1 biserică, 3 monumente istorice (Monumentul eroilor căzuți în al doilea război mondial, Monumentul deportaților în urma represiunilor comuniste, Monumentul cneazului Grigorii Potiomkin), 1 traseu turistic amplasat în Rezervația Naturală „Plaiul Fagului”. În sat activează 2 Grupuri de inițiativă: „Albinuțele” și „Făgușor” și Asociația Obștească „Baștina-Rădenii Vechi”, care sunt preocupate de dezvoltarea satului. Satul este iluminat pe străzile principale pe o lungime de 6,5 km.

NB. Repararea infrastructurii de drumuri locale, în special din centrul comunei și porțiunea de drum care face legătură cu rezervația Plaiul Fagului – Stația de pompare a apei. Instalarea unui sistem-apeduct de aprovizionare cu apă potabilă și a unui sistem de canalizare modernă a localității. Zona se confruntă cu riscuri de alunecări de teren și eroziuni care pot fi prevenite prin continuarea sădării unor fâșii forestiere, fortificarea zonelor cu grad de risc. Economia locală trebuie să fie susținută și investiții în industria de prelucrare a produselor agricole și animaleiere trebuie să fie atrase. Localitatea are nevoie de un management mai riguros a fântânilor din care se alimentează populația, iluminarea străzilor, gazificarea localității, renovarea sistemului de încălzire la grădinițe. Localitatea are nevoie de renovarea și dezvoltarea trotuarelor de acces. Comuna nu deține în acest moment de un centru de servicii utilitare (frizerie, cizmărie, croitorie, reparații electrocasnice, servicii ceremoniale).

Acțiuni prioritare: Primăria își propune să efectueze construcția sistemului de apeduct în toată comuna, să extindă și să dezvolte rețelele de apă potabilă prin sat și canalizare. Sunt prioritare lucrări de reabilitare a drumurilor locale și construcția sistemului de aprovizionare cu gaze. Strategia de dezvoltare a localității stabilește scopul dotării gimnaziului și a grădiniței de copii cu mobilier, echipamente și materiale didactice. dotarea Centrului de Sănătate cu aparatură performantă; reparația capitală a căminului cultural și a bibliotecilor. Lichidarea gunoștilor neautorizate și construirea unei gunoști autorizate. Dezvoltarea micului biznes și crearea locurilor noi de muncă. Comuna caută investitori care să susțină modernizarea centrului pentru copii, care să practice activități vocaționale: lucrul cu biserul, lucrul cu lentă, cu



Tartumaa Arendusselts



ESTONIA
DEVELOPMENT COOPERATION

The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.



hîrtia, sală pentru dansuri, sală pentru cercul dramatic, sală pentru muzică și o mică sală pentru sport. Comuna își propune înființarea unui Muzeu al Satului. Comuna caută investitori pentru investiții într-o pensiune turistică cu terasă, cu locuri de cazare și alimentare tradițională localității a turiștilor; de asemenea, Comuna are nevoie de construcția unui centru comercial, cu sală de ceremonii și alte servicii, ceea ce ar contribui la îmbunătățirea infrastructurii localității și crearea noilor locuri de muncă. Comuna caută investiții în re-plantarea de vii și livezi, ar prelucra terenurile agricole în localitate și ar crea noi locuri de muncă în agricultura satului.

Potențialul Economic și Social al Regiunii Centru (RDC)

Tradiție și potențial economic:

Sub-regiunea Cula din raionul Ungheni reflectă în miniatură multitudinea de probleme existente în Regiunea de Dezvoltare Centru (RDC), care include la rândul său 13 raioane învecinate, cu o suprafață totală de 10.734,5 km² ori aproape 31% din întreaga suprafață a RM. RDC are o suprafață totală de 10.734 km², reprezentând cca 30% din suprafața totală a Republicii Moldova și include 329 unități administrativ-teritoriale de nivelul I, dintre care 315 sate și comune și 14 orașe. RDC contribuie cu 16% la formarea PIB al țării, dar ținând cont de faptul că suprafața RDC reprezintă cca 31% din teritoriul RM, este evident că impactul economiei RDC este încă insuficient de dezvoltat, având importante deficiențe și rezerve neexplorate. Chiar și indicatorul PIBR pe cap de locuitor în RDC este mai mic decât în raport cu celelalte regiuni (15,84), în timp ce în Municipiul Chișinău acesta este egal cu 73,50, Nord – 19,31, Sud – 16,88, UTAG – 17,70.

Populația RDC este de 1.060,8 mii locuitori din care 81% locuiesc în mediul rural, iar 19% în mediul urban. RM înregistrează cea mai mare pondere a populației rurale dintre țările europene, cu 58%, în timp ce media europeană se ridică doar la 26%. Regiunea Centru de Dezvoltare (RCD) înregistra în 2016 o suprafață totală de 182,372 ha însămânțate, din care 111,636 ha erau destinate culturilor cerealiere și leguminoase pentru boabe (38,7%), 65,030 – culturi tehnice, 1740 – cartofi, legume și culturi bostănoase alimentare și 101 – plante de nutreț. Cea mai mare parte a terenurilor prelucrate în raionul Ungheni sunt destinate culturilor cerealiere și leguminoase pentru boabe (13727 ha sau 37,68%), urmate de 7966 ha ha culturi tehnice, 67 ha – cartofi, legume și culturi bostănoase alimentare și 101 – plante de nutreț. Economia raionului Ungheni este puternic influențată de ocupațiile agricole. În 2016, în raion exista o suprafață totală de cca 22030 ha terenuri însămânțate, cu o creștere de 1,97% față de anul precedent (2015).

În 2016, raionul Ungheni deținea cca 1432 ha de plantații fructifere și 30377 ha de vii. În acest fel, plantațiile multianuale în cadrul întreprinderilor agricole și a unor gospodării țărănești reprezentau o suprafață cu 32% mai mare decât terenurile însămânțate cu culturi tehnice și leguminoase. Remarcăm că recolta globală strânsă de pe principalele culturi agricole de peste 10 ha a reprezentat în 2016 cca 31835 tone, din care grâu – 30952 tone, 849 tone – orz și 1935 tone – porumb. Recoltele strânse în raionul Ungheni au reprezentat astfel cca 12% din totalul culturilor de cereale și leguminoase bobe (ne-porumb) recoltate în Regiunea de Dezvoltare Centru (RDC), 14% din totalul roadei de grâu, 2% din cantitatea de orz recoltată și cca 17% din porumbul recoltat. În 2016, agricultorii din raionul Ungheni au recoltat cca 14499 tone de floarea soarelui, 3182 tone sfeclă de zahăr și 1377 tone legume de câmp, reprezentând cca 12,5% din recolta colectată de RDC. La Ungheni nu se mai cultivă tutun, fiind înlocuit cu alte culturi mai profitabile. Notăm că roada medie la 1 ha pe principalele culturi agricole plasează agricultorii din Ungheni pe locuri superioare: roada medie este de 36,5 chintale la cereale leguminoase boabe (față de media pe țară de 35,1 și 35,8 în RDN, 35,6 RDS și 33,3 UTAG. O situație similară se înregistrează și la recoltele de grâu și orz – roada medie la 1 ha atinge la agricultorii din Ungheni 37,4 chintale, media pe țară fiind de 35,7, RDN – 36,3, RDS – 36,1 și 34,2 – UTAG.

La Ungheni se recoltează anual cca 6000 tone de fructe, nuci și pomușoare. Raionul Ungheni este devansat la acest capitol de alte raioane campion la acest tip de agricultură (Șoldănești – 13038 tone, Orhei – 13,555 tone, Strășeni – 5796 tone), făcând o mare diferență și productivitatea. Astfel, roada medie la hectar la Ungheni este de 58,5 chintale la ha în



Tartumaa Arendusselts



ESTONIA
DEVELOPMENT COOPERATION

The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.



2016, în timp ce la Hâncești roada atinge și 128,7 chintale la ha, 123,3 chintale la ha la Șoldănești, 66,9 chintale la Criuleni. Tot la Ungheni s-a produs în 2016 978 tone struguri, mai puțin cu 224 tone față de 2015. Notăm că în RDC cel mai mare producător de struguri este Anenii Noi – cu 7392 tone, urmat de Hîncești – 5390 tone și Strășeni – 5310. Și la productivitate, raionul Ungheni nu se află în primele locuri, recoltând cca 44 chintale la ha struguri, față de Criuleni – 65,5, Ialoveni – 75,7, Nisporeni – 85,9 chintale la ha. Agricultură rămâne a fi principalul sector al ocupării forței de muncă în RDC. Peste 40% din populația economic este ocupată în agricultură. Direcția se menține și datorită tendinței de extindere a suprafețelor agricole. Principalele produse agricole din RDC sunt legumele, cerealele, strugurii, culturile tehnice și pomicole. În ultimii ani, suprafețele agricole din RDC au crescut cu peste 10.000 ha, acest fapt se datorează extinderii culturilor agricole, plantațiilor pomicole, dar și o tendință de diminuare a suprafețelor lucrate de vii.

Antreprenoriat

Densitatea întreprinderilor este de cc 7 IMMuri la 1000 de locuitori în RDC (datele 2014). Observăm că pe primul se situează Ialoveni cu 11 IMMuri la 1000 locuitori, urmat de raioanele Orhei și Ungheni cu câte 10 IMM la 100 locuitori, Strășeni – 9 IMM la 1000 locuitori, Strășeni și Anenii Noi cu câte 8 IMM la 1000 locuitori. Apariția IMMurilor este condiționată de factori mai ușor de înregistrare și funcționare. Peste tot în RDC, ponderea cea mai mare a IMMurilor ține de întreprinderile specializate în comerțul cu ridicat și cu amănuntul, repararea de autovehicule, motociclete (39,5%), agricultură, economia vânatului și silvicultura (12%), industria prelucrătoare (12%), tranzacții imobiliare, închirieri și alte tipuri de servicii (9%). Zona de Centru înregistrează cel mai mare dinamism economic după Chișinău. În 2008, cea mai mare creștere a IMMurilor se înregistra în ZDC cu 131%, față de sud cu 115%. RDC se remarcă negativ față de alte regiuni cu un venit mediu din vânzări pe întreprinderile de activitate (2515,6 lei față de Nord – 4291,6 și Sud 3455,0 lei, UTAG 323,9 lei). Statistica BNS arată că RDC are cele mai mici venituri pe economie la construcții, industrie prelucrătoare, energie și agricultură, cu excepția hoteluri și restaurante. În RDC, veniturile medii pe persoană angajată sunt mai mari decât în RDS și UTAG, dar mai mici decât cele din Nord și Chișinău (185,4 mii lei față de 201,5 mii și 266,5 mii). Cele mai mici venituri sunt plătite în sfera hotelurilor și restaurantelor și agricultură. Potrivit BNS, spiritul antreprenorial al populației este mai dezvoltat în UTAG și RDC, pe baz intenției de deschidere a unor afaceri (UTAG 39 la 1000 persoane și RDC 36 la 1000 persoane). Activismul economic este și el mai dezvoltat în RDC (26,8%) și UTAG (26,1%), găsindu-și expresie și în rata de înființare a IMMurilor în 2013 (131% în RDC față de Nord 115%).

Industria:

În raionul Ungheni, în 2016, erau înregistrate 1026 întreprinderi plătitoare de impozite, ceea ce reprezintă mai puțin de 13% din numărul de întreprinderi raportoare din RDC și aproximativ 2% din toate întreprinderile înregistrate în RM (52.320). Producția industrială realizată în economia raionului Ungheni conține articole de covor, fire de lână, mobilă, vopsele auto, încălțăminte, granule PVC, marmoră și mozaică în construcții, ciorapi, confecții, ceramică, alcool, mezeluri, conserve, fructe uscate, nutrețuri, panificație, etc. Industria raionului Ungheni cunoaște o tendință ascendentă. Companiile care reprezintă sectorul industrial angajau circa 9554 persoane în 2015. Un important generator de afaceri pentru industria raionului Ungheni este ZEL "Ungheni-Business", care aplică un regim preferențial pentru rezidenții săi cu facilități la scutirea de plata taxelor vamale la import și export, impozitarea la cota zero a TVA, posibilitatea de folosire a infrastructurii din ZEL, operativitate în formarea procedurilor de import-export, garanții de stat cu privire la menținerea statutului de 10 ani. În 2015 erau înregistrați 35 rezidenți – companii activând în diferite sectoare economice, reprezentând o largă diversitate de țări de origine. 60% dintre rezidenții ZEL provin din RM, urmați de România, Italia, Turcia, Israel, Ucraina, Belgia, Belarus, Olanda, Liban.

Venituri

Structura economiei locale din regiunea de centru (RDC) este dominată de agricultură, ceea ce face ca veniturile populației să fie destul de limitate. Venitul mediu brut lunar estimat la un muncitor a însemnat în 2016 apr.4.0618 lei,



Tartumaa Arendusselts



ESTONIA
DEVELOPMENT COOPERATION

The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.



fiind mai mare în comparație cu regiunea de Sud (3881,6 lei) și mai mici decât cele din Nord (4,212 lei), sub indicatorul de venituri brute medii estimat pe plan național (4997,8 lei) și Municipiul Chișinău (5951 lei). Dintre activitățile incluse în raportul teritorial al BNS se observă că cele mai bune venituri s-au găsit în sectorul administrației publice și apărare (sectorul bugetar) cu 4,964 lei în 2016, față de agricultură, silvicultură și pescuit – 3146 lei, 4946 în industrie și construcții, 3719 lei – educație, etc. Câștigurile lunare la Ungheni au înregistrat diferențe semnificative, dezagregarea de gen arătând că femeile au câștigat în mediu salarii de 4631,4 lei față de bărbați – cu 5414,4 lei, însemnând o diferență de aproximativ 15% pe care studiile ONU o califică drept un fel de "impozit pe gen".

Diferențele salariale se repetă aproximativ cu aceiași mărime cu care au fost notate în 2015. Se observă că majoritatea cheltuielilor în bugetul de familie se fac în continuare pentru produse alimentare: cca 46%, din totalul de 1900,6 (cheltuieli medii lunare pe o persoană), urmate de cheltuieli pentru întreținerea locuinței (17,1%) îmbrăcăminte (10,4%), îngrijire medicală și sănătate (6,7%), transport și comunicații (7,8%). Presiunile sociale fac ca din bugetul familiei să fie alocat pentru educație doar 0,5%, agrement – 1% și hotele, cafenele – 0,7%. Datele BNS nu arată diferențe majore în structura acestor cheltuieli. În zona de Centru (RCD), 99,9% dintre gospodăriile au acces la electricitate, 54,9% au acces la apeduct, 46,6% - rețele de gaze, însă doar 15,8% din gospodăriile au acces la servicii de canalizare. Numai 41,5% au baie sau duș instalat acasă, 54,5% grup sanitar în interiorul locuinței și 46,6% sistem propriu/autonom de încălzire. Situația generală a raionului Ungheni este relativ mai proastă decât indicatorii generali pe plan național.

Accesul la apeduct arată o diferență de 10%, gaze din rețea – 12,3%, iar diferența între numărul de gospodării conectate la servicii de canalizare centralizate este de 49% comparativ cu indicatorul generic al BNS pe plan național (64,9). În raionul Ungheni existau în 2016 29 sisteme de alimentare centralizată de apă din care 27 erau funcționale. Putem observa că localitățile raionului nu se găsesc printre cele mai bine înzestrate cu servicii de aprovizionare cu apă potabilă. Astfel, la Telenești existau 80 sisteme dintre care 73 funcționale. Notăm că în 2016, în RM existau în total 1181 sisteme de alimentare cu apă, din care funcționau 1115 (1044 fiind instalate în zona rurală).

Bogății naturale:

Regiunea de centru (RDC) este bogată în zăcăminte de minerale utile la producerea materialelor de construcție – roci carbonatate (calcar, marnă, argile, nisipuri, pietriș, diatomit și tripoli). Există cel puțin 16 zăcăminte de ape minerale, inclusiv potabile și licențiate pentru îmbuteliere și comercializare pentru uz alimentar. Zona de centru a RDC se caracterizează totodată printr-unul din cele mai bogate fonduri forestiere din RM, reprezentat de Codrii Moldovei și alte suprafețe de teren forestier (perdele forestiere de protecție a cîmpurilor agricole, drumurilor, râurilor și bazinelor acvatice etc.). Terenul forestier constituie cca 20,8% din suprafața totală a regiunii de centru (12,4% media pe țară), și 52,9% din terenurile forestiere din țară. Majoritatea terenurilor acoperite cu păduri se află în proprietatea statului (87,2%), restul fiind deținute de primării (12,2%) și doar 0,6% – de proprietari privați. Cele mai mari suprafețe de păduri se află pe teritoriul raioanelor Hîncești, Strășeni, Călărași. Majoritatea suprafețelor silvice au drept destinație protecția terenurilor agricole, recreere sau de conservare. Speciile de arbori și arbuști care cresc în pădurile din regiune pot fi folosite în cantități limitate, ca materie primă mai mult pentru confecționarea articolelor de dimensiuni mici din artizanat. Fauna silvică a regiunii este relativ bine păstrată, fiind reprezentată de mistrețul sălbatic, bursucul, nevăstuica, vulpea roșcată, pisica sălbatică. Mai rar se întâlnesc elani, cerbi, jderi, căprioare.

Dintre rozătoare aici găsim ondatra, veverița, hîrciogul de pădure, iepurele alb și altele. Din păsări se întâlnesc mierla, porumbelul de pădure, gaița, cinteza, vulturul, potîrnichea, prepelița, bîtlanul, cocostîrcul, cioara de cîmp, vrabia. RDC dispune de **arii naturale protejate** de stat și suprafața acestora constituie circa 25% din fondul ariilor naturale protejate de stat al țării. Circa 23 655 ha din toată suprafața forestieră revine celor 3 rezervații științifice: „Codri”, „Iagorlîc” și „Plaiul Fagului” (54%) din toate ariile naturale protejate de stat din regiune. Un rol important la conservarea diversității biologice în RDC revine Parcului Național „Orhei”, care acoperă 33792,09 ha, în hotarele administrativ-teritoriale ale raioanelor Orhei, Strășeni, Călărași și Criuleni și este constituit în scopul conservării



Tartumaa Arendusselts



ESTONIA
DEVELOPMENT COOPERATION

The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.



speciilor de plante și animale sălbatice, elementelor și formațiunilor cu valoare ecologică, științifică, recreațională și culturală deosebită, care există în această zonă. Ariile protejate reprezintă acele spații, în care oamenii pot fi educați cu privire la rolul naturii și necesitatea conservării naturii și a dezvoltării durabile. Circa 33% din terenurile împădurite este ocupată de rezervațiile peisagistice.

Accesul la rezervele de apă.

În RM, 54% din populație are acces la apă potabilă și doar 35-45% beneficiază de sisteme de canalizare îmbunătățite (Datele Strategiei AAC, 2012). Totodată, RM s-a angajat să se conformeze cu cerințele Comisiei Economice a ONU pt Europa (CENUE), Protocolul privind Apa și Sănătatea al OMS și Convenția CENUE din 1992 privind protejarea și utilizarea cursurilor de apă și a lacurilor internaționale să asigure ca până în 2020 cca 80% din populația totală și 45% din populația rurală să aibă acces la surse de apă îmbunătățite. În privința sistemelor de canalizare, RM s-a obligat să asigure către 2020 cca 90% din populația urbană și 70% din populația rurală cu servicii de canalizare⁴. Condițiile geologice și climatice au favorizat dezvoltarea unei rețele hidrografice destul de dense în regiune, formată din râuri și râulețe cu debite mici, dar foarte variabile în timp. Unele localități din Regiunea Centru sunt alimentate cu apă de suprafață din bazinul a 2 râuri – Prut și Nistru, și afluenții lor. Cele mai multe dintre localități se alimentează din Prut și Nistru. *Rezervele principale de ape subterane* explorate în Regiunea Centru sunt de cca 1.047.200 (m³/zi), sau 66% din sursele de ape subterane din RM sau 70% din totalul rezervelor de ape subterane din cele trei regiuni. Capacitatea de producție este suficientă pentru a acoperi necesitatea curentă de 23.000 m³/zi și prognoza necesității pe viitor de 63.000 m³/zi (2020) a Regiunii Centru și poate fi considerată în procesul de planificare a resurselor de apă. RDC dispune de rezerve considerabile de apă subterană.

Procese social-demografice:

Analiza structurii populației ocupate pe grupe de vârstă arată că ponderea persoanelor tinere (15-24 ani) a constituit 9% din total, a persoanelor adulte (25-54 ani) - 74%, și a persoanelor în vârstă de 55 ani și peste - 16,5%. La nivel regional ponderea cea mai însemnată o dețin absolvenții de învățământ secundar profesional (27.99%), fiind urmate de persoanele care au absolvit ciclul gimnazial (25,04%), și cel liceal (19,8%). În rândul persoanelor ocupate cu studii superioare trei din patru lucrează în localitățile urbane; femeile reprezintă mai mult de jumătate (55,4%). În RDC, cei mai mulți angajați se găsesc în învățământ, cca 25 %, plasându-se peste media națională, în timp ce agricultura ocupă 10,57 % din totalul activităților economice, urmat de industrie (16,4%), iar cea mai mică pondere o are activitatea financiară (1,42%). Din persoanele ocupate în agricultură, jumătate lucrează în gospodăriile auxiliare proprii, ceea ce reprezintă fiecare a șaptea persoană din totalul persoanelor ocupate. După învățământ urmează industria, care ocupă 16,40 % din totalul activităților economice. La nivel regional ponderea cea mai însemnată o dețin absolvenții de învățământ secundar profesional (27.99%), fiind urmate de persoanele care au absolvit ciclul gimnazial (25,04%), și cel liceal (19,8%). În rândul persoanelor ocupate cu studii superioare trei din patru lucrează în localitățile urbane; femeile reprezintă mai mult de jumătate (55,4%). Șomajul afectează mai ales tinerii între 15 și 29 ani. Cele mai afectate localități din RDC se găsesc în Călărași, Hîncești și Nisporeni. Valurile succesive de emigrație a forței de uncă reproduce o economie bazată pe remitențe, care asigură dezvoltarea consumului și susținerea familiilor rurale, cu economia de subzistență, preluarea de anumite practici pozitive și tradiții din țările în care au migrat persoanele migrante, dar afectează dramatic și situația copiilor și a localităților. Migrația, în comun cu sporul natural negativ, a influențat structura pe vârste a populației. Este necesar de menționat că acest fenomen a condus la reducerea numărului copiilor, iar analiza comparativă a structurii demografice a populației pentru anii 2010-2014 confirmă aceste presupuneri.

Conectivitatea

⁴ Sursa: Raportul tehnic Nr. 19 (TR19-C4) Strategia de apă și sanitație a Republicii Moldova – versiunea revizuită, Asistența Tehnică PSPS UE, 2012



Tartumaa Arendusselts



ESTONIA
DEVELOPMENT COOPERATION

The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.



Regiunea de dezvoltare Centru este străbătută de cca 3,352 km de drumuri gestionate de ASD și cca 14,173,7 km de drumuri, căi de acces și străzi aflate în responsabilitatea APL. Regiunea Dezvoltare Centru este o zonă pivot, care asigură conexiunea între celelalte regiuni ale RM. La vest, RDC face legătura cu România prin 3 puncte vamale, i.e. prin nodul feroviar de la Ungheni, la est, RDC leagă prin RDT coridorul de acces cu Ucraina spre Kiev, la nord și sud, RDC face legătura cu cele mai importante orașe din Ucraina – Odesa și Cernăuți. Conectivitatea este asigurată prin transportul auto și feroviar. Transportul feroviar este utilizat preponderent pentru traficul de mărfuri și pasageri. RDC este traversată de Coridorul Economic European IX (CE IX), Coridorul Economic Budapesta – Odesa (BOC), Coridorul Giurgiulești – Briceni (GBC). RDC se conectează la nord cu traseul internațional M2 – Chișinău – Soroca – Ucraina și M14 – Odesa – Tirapol – Chișinău – Briceni – Brest, la sud cu traseul M3 Chișinău – Giurgiulești, la est cu traseul M21 – Chișinău – Dubăsari, la vest – cu traseul M1 Chișinău – Leușeni. Până în 2019, RDC va avea un traseu internațional renovat prin coridorul de transport Budapesta – Iași – Chișinău – Odesa. Până în 2012 au existat 38 întreprinderi de întreținere a drumurilor, în R, dar în perioada 2012-2013, aceste întreprinderi au fost reorganizate prin fuziune, în conformitate cu Hotărârea Guvernului RM nr. 24428. Conform Programului Regional Sectorial în domeniul infrastructurii drumurilor pentru RDC (mai 2015), PRS a stabilit un prim obiectiv reabilitarea și asigurarea ciclului complet de întreținere pt 550 km de drumuri până în 2020, stabilind să atingă obiectivul de 44% pe termen mediu și scurt, comparativ cu 450 km, stabilit pentru RDN și 250 km RDS. Costurile reabilitării în RDC este estimat la 77 mln euro (6 ani) sau aproximativ 13 mln euro, asimilate pe an. Al doilea obiectiv al programului ține de crearea capacităților instituționale (personal, sistem de menținere) la nivel de APL pentru întreținerea acestor drumuri reabilite.

Analiza SWOT (Subregiunea Cula)

O analiză SWOT detaliată identifică oportunitățile și punctele slabe ale economiei locale. Ea transmite mesajul că strategia poate livra rezultate numai în cazul unui parteneriat robust și susținut al primăriilor din aceste localități, grupurilor de business și fermieri interesați, cetățenilor activ implicați.

Cele mai grave probleme ale Subregiunii Cula sunt următoarele:

- (1) fragmentarea excesivă a terenurilor agricole și lipsa de diversificare a economiei locale;
- (2) disconectarea sub-regiunii de principalele artere de drumuri naționale, ca urmare a degradării calității drumurilor;
- (3) Declinul demografic ca urmare a lipsei de oportunități de angajare a deformat piața sub-regională a economiei;
- (4) sub-dezvoltarea economică și lipsa de investiții în modernizarea și re-tehnologizarea sectorului agricol și de servicii;
- (5) absența unei forțe de muncă dinamice și un antreprenoriat nedevelopat (post-colectivizat),
- (6) lipsa de coordonare și coeziune sub-regională slăbește capacitatea de atragere a resurselor din partea partenerilor pentru dezvoltare, dar și a businessului interesat de oportunități de afaceri i.e. prin PPP;
- (7) starea deplorabilă a traseelor turistice și lipsa indicatoarelor turistice, lipsa de politici pentru a atrage investiții;
- (8) cooperare insuficientă între APL și business, APL și societate civilă, slaba mobilizare în scopul dezvoltării;
- (9) lipsa planificării strategice privind dezvoltarea economică la nivel sub-regional;
- (10) disoluția elementelor de urbanizare și declinul sistemelor de aprovizionare cu apă, gaze, canalizare, drumuri.
- (11) depopularea rapidă a localităților din subregiune și plecarea tinerilor, forța de muncă calificată, lipsa de alternativă;
- (12) lipsa investițiilor în domeniul serviciilor și infrastructurii turistice, în ciuda resurselor naturale și peisagistice,
- (13) adâncirea crizei financiare și economice, în absența unor răspunsuri adevrate de facilități pentru sectorul privat (taxe, scutiri, politici în susținerea micului business);
- (14) adâncirea discrepanțelor și inegalității social-economice în zonele defavorizate;
- (15) Perpetuarea practicii de angajare ilegală și salarizare "în plic";
- (16) Neadaptarea agenților economici din regiune la standardele de calitate europene;
- (17) Resurse insuficiente de întreținere a obiectivelor culturale, a traseelor turistice, lipsa de management cultural.
- (18) identitatea teritorială difuză a regiunii Cula nu contribuie la valorificarea moștenirilor istorice bogate și variate.



Tartumaa Arendusselts



ESTONIA
DEVELOPMENT COOPERATION

The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.



STRATEGIA DE DEZVOLTARE A SUBREGIUNII CULA

Documentul de Strategie reflectă etapa curentă de reflecție consultări și dezbateri asupra soluțiilor și orizonturilor potențiale de dezvoltare, fără a exclude faptul că peste o anumită perioadă de timp localitățile incluse în această analiză ar putea re-evalua perspectivele și ambițiile lor. În temeiul unei analize minuțioase a strategiilor de dezvoltare locală și a planurilor de acțiuni adoptate în localitățile Subregiunii Cula, au fost identificate mai multe oportunități de dezvoltare:

- (1) consolidarea agriculturii ecologice și organice în pomicultură, apicultură și piscicultură;
- (2) Înființarea de Centre de instruire și formare profesională în baza reformei învățământului vocațional;
- (3) aducerea de investiții în producția agricolă calitativă și servicii: încurajarea antreprenoriatului rural;
- (4) consolidarea capacității administrative și financiare a APL și implicarea activă în dezvoltarea GAL
- (5) Dezvoltarea infrastructurii de afaceri pentru sporirea fluxului de investiții străine;
- (6) explorarea eco-sistemului excelent pentru dezvoltarea serviciilor turistice prin crearea și valorificarea unui sistem de pensiuni și servicii turistice integrate;
- (7) dezvoltarea infrastructurii drumurilor, microfinanțarilor, activităților antreprenoriale

Prioritățile (7) definite mai sus reflectă rezultatul mai multor discuții de grup, discuții private, conversații și consultări între cele 14 primării (34 localități rurale, 1 oraș). Dintre aceste priorități, Strategia Subregiunii CULA identifică teme interferente (cross-cutting) – crearea de noi locuri de muncă / diversificarea activităților productive, mediu antreprenorial favorabil / crearea de clustere și rețele turistice competitive. Dezvoltarea sub-regiunii Cula urmărește un proiect de dezvoltare durabilă în scopul valorificării potențialului local și se înscrie în cadrul normativ existent pe plan regional și național, Strategia Națională de Dezvoltare "Moldova 2020" (aprobată prin legea nr.166 din 11 iulie 2012), Strategia Națională de dezvoltare regională, Regiunea Centru (2020), aprobată prin Hotărârea Guvernului RM (nr.685 din 04.09.2013), Programul Sectorial în eficiență energetică pentru Regiunea de Sud, Planul Operațional Regional (2017-2020). O Strategie sub-regională de dezvoltare trebuie să ajute primăriilor să – și consolideze capacitățile administrative și fiscale, aplicând subsidiaritatea și descentralizarea în folosul nevoilor de dezvoltare.

Un element important pentru viabilitatea strategiei de dezvoltare ține de reabilitarea drumurilor-conexe regiunii (traseul or.Cornești – com.Cornova), crearea unor proiecte de canalizație și aprovizionare cu apă potabilă în localitățile în care există sau vor fi dezvoltate proiecte ingineresti și studii de fezabilitate.

Analiza SWOT indică asupra unui potențial număr de subiecte care pot dezvolta economia locală, stabiliza comunitățile și atrage investiții punctuale în economia subregiunii. Poziția centrală a Subregiunii Cula în vecinătatea unor trasee naționale și inetrnaționale reprezintă o condiție avantajoasă care poate facilita dezvoltarea locală. LAG-CULA se va angaja să promoveze obiectivul atragerii de resurse publice în renovarea infrastructurii de drumuri locale, oferind condiții de mobilitate mai bună spre toate localitățile regiunii. LAG va face eforturi pentru a stabili contacte de colaborare cu agențiile responsabile de păstrarea mediului ambiant, prioritizarea lucrărilor ingineresti, astfel ca obiectivele legate de subregiune să fie incorporate în strategii naționale de dezvoltare. În ciuda caracteristicilor de "zonă defavorizată", Sub-regiunea Cula are certe avantaje față de alte zone adiacente, care pot fi transformate în excelente resurse strategice dacă, însă, acestea vor fi înțelese și aplicate inteligent de către actorii interesați.

- Localitățile subregiunii dispun de terenuri arabile ideale pentru agricultura de tip ecologic.
- Subregiunea este traversată de magistrale în proces de modernizare și extindere
- Ecosistemul Subregiunii Cula include vaste păduri, spații peisagistice, cursuri de apă și resurse naturale luxuriante, care pot reprezenta condiții atractive pentru dezvoltarea unor pensiuni rurale și ecoturistice.

Conservarea mediului ambiant și accesul larg la păduri, pajiști, pante, locuri peisagistice și memorabile, cursuri de apă curgătoare și surse de apă minerală pot servi drept bază pentru o creștere economică durabilă. Subregiunea Cula poate



Tartumaa Arendusselts



The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.



folosi actualul său declin pentru a atrage proiecte esențiale de dezvoltare socială și economică din partea ODA (partenerilor pentru dezvoltare), pe baza unor viziuni și proiecte convingătoare. Subregiunea poate introduce în traseele turistice naționale un important număr de obiective turistice mănăstiri, muzee și obiective arhitecturale, trasee turistice multi-sezon.

Prin intermediul LAG, toate localitățile pot deveni mai atractive, vor fi vizitate mai des de către parteneri pentru dezvoltare. Acțiunile vor fi orientate spre investiții în circa 20 proiecte, înființarea a circa 30 noi afaceri rurale și crearea a cca 1000 locuri de muncă. Strategia GAL-CULA se va concentra asupra următoarelor priorități definite drept prioritare: (a) sporirea numărului de locuri de muncă și activități economice în localitățile sub-regiunii Cula și mobilizarea resurselor existente; (b) crearea unui mediu antreprenorial favorabil dezvoltării economice locale și dezvoltarea unor clustere de servicii și producție, capabile să atragă turiști, investitori, donatori și parteneriate; (c) tragerea de tehnologii și parteneriate care să diversifice economia locală și să sporească rata de folosire a resurselor naturale, să crească productivitatea agricolă și calitatea produselor locale, ridicate la un nivel sporit de eficiență și competitivitate; (d) creșterea bunăstării comunităților locale prin crearea de standarde de viață, sisteme noi de canalizare, igienă publică, adoptarea unor politici efective de reținere a tinerilor în mediul rural; (e) Păstrarea ecosistemului unic al regiunii, în armonie cu strategia de diversificare a economiei pe terenurile de pantă, împădurite, lacuri și râulețe din zonă.

Crearea unei infrastructuri minime chiar din prima etapă pentru turism prin facilități de acomodare a turiștilor și renovarea unor trasee valoroase pentru turiști interesați de păduri și trasee va atrage vizitatori și va contribui la identificare de noi teme de creștere economică. Subregiunea Cula se va concentra pe crearea de competitivitate locală prin diversificarea funcțiilor economiilor locale caracterizate de activități agricole și non-agricole, valorificarea moștenirii rurale și dezvoltarea turismului eco, rural, promovarea micului business și crearea accesului la mijloace moderne de comunicare și informare pentru populația locală.

Următoarele direcții strategice sunt adoptate ca fundament al coeziunii sub-regionale Cula.

Direcții strategice pentru LAG Subregiunea CULA

Obiectivul #1.

Adoptarea unei politici subregionale de dezvoltare pentru a recupera bunăstarea și gradul de satisfacție al populației locale. Stabilirea scopurilor și instrumentelor de dezvoltare pe baza conexiunilor, intereselor comune și actorilor sub-regionali.

Obiectivul #2.

Definirea priorităților de dezvoltare și avantajelor sub-regionale. Crearea condițiilor economice și sociale pentru atragerea de investiții private și publice în sectoarele problematice. Creșterea competitivității și numărului de locuri de muncă care să rețină tinerii și să implice populația locală.

Obiectivul #3.

Aplicarea unor măsuri de adaptare a comunităților la modernizare, promovarea cooperării integrate cu comunitatea donatorilor internaționali, crearea de proiecte viabile de business pe baza unor nișe ocupaționale și de business, care să creeze mecanisme de creștere sustenabilă.



Tartumaa Arendusselts



ESTONIA
DEVELOPMENT COOPERATION

The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.



Obiectivul #1. Adoptarea unei politici subregionale de dezvoltare pentru a recupera bunăstarea și gradul de satisfacție al populației locale. Stabilirea scopurilor și instrumentelor de dezvoltare pe baza conexiunilor, intereselor comune și actorilor sub-regionali.

#1 Prioritate: Înființarea unei Asociații pentru dezvoltarea Subregiunii Cula (LAG-CULA).

1.1. Adoptarea documentelor statutare, organismele de conducere și execuție tehnică. Înregistrarea Asociației.

Exemplu: Înregistrarea LAG-CULA (februarie, 2018). Crearea structurilor executive și directoare LAG-Cula. Crearea profilului de LAG. Prezentarea Strategiei de dezvoltare, completată, aprobată, unor actori străini (GIZ, UE, Consiliul RDC. Stabilirea unor prime protocoale de cooperare între LAG-CULA și LAG-uri din UE (România, Estonia, Polonia).
Exemplu: Recrutarea unui Secretariat capabil să dezvolte LAG. Stabilirea unui Plan de implementare a Strategiei. Consolidarea capacităților Asociației LAG-CULA la planificarea, gestionarea și scrierea de proiecte pentru a răspunde nevoilor LAG. Semnarea protocoalelor de cooperare între LAG-CULA și LAG-uri interesate (Estonia, România, Polonia).

1.2. Anunțarea scopurilor de dezvoltare și crearea unui Parc Eco-turistic Cula. Mobilizarea actorilor externi și interni.

Exemplu: Dezvoltarea Conceptului de Parc Eco-turistic Cula, în colaborare cu CR Ungheni, RDC, Agenția pentru Turism, și alte structuri care pot considera proiectul sub-regiunii ca un model replicabil și în alte zone defavorizate. Asistență poate oferi IDIS.

Exemplu: Elaborarea unui Proiect "Învățare activă a mediului turistic eco în spațiul rural" pentru a consolida și stimula gândirea creativă și complementară printre antreprenorii privați. Aceasta trebuie să îmbunătățească expertiza locală în domeniul formării de mici întreprinderi, dezvoltarea sinergetică și colaborarea între fermieri, furnizori de servicii și autorități. Învățare activă și specializată pentru antreprenoriat.

Exemplu: Dezvoltarea concomitentă a unor eco-medii prietenoase turismului rural, agroturismului, prin conturarea de piste turistice, rute legate de plantații, vii, crame, gospodării țărănești, markere turistice, încercându-se o integrare profundă comprehensivă între resursele naturale existente, activitățile agricole, turism și ocupațiile agricole tradiționale. Acțiunile planificate trebuie să implice activități promoționale (rute, facilități de cazare, servicii și produse de interes pentru investitori privați), concomitent cu atragerea agențiilor naționale ale turismului.

#2 Prioritate: Cartarea principalelor deficiențe ingineresti și de infrastructură în Subregiunea Cula.

2.1. Reabilitarea și extinderea sistemelor de canalizare, apeducte, conectarea la gaze naturale a subregiunii Cula.

Exemplu: Auditarea sistemelor existente de canalizare și apeduct centralizat în localitățile subregiunii Cula. Extinderea rețelelor ingineresti de alimentare cu apă potabilă și canalizare. Consultarea planurilor RDC. Promovarea unei noi legislații cu privire la zonele defavorizate, zona Cula. Consultări cu donatorii în privința planurilor de reabilitare a sistemelor de canalizare și acces la apă pentru regiunea Cula.

2.3. Îmbunătățirea calității serviciilor și creșterea cu 30% a gradului de acoperire a populației cu servicii în următorii 5 ani, în paralel cu construcția și operaționalizarea noilor sisteme de apă și reabilitarea celor vechi.



Tartumaa Arendusselts



The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.

Exemplu: Evaluarea sistemelor comunitare de menținere a standardelor minime de viață a populației (apă potabilă, canalizare, igienă publică, servicii medicale, servicii sociale). Planuri de prioritizare la nivel de localități și pe ansamblu în Subregiune.

2.4. Optimizarea funcționalității instituțiilor culturale / bugetare în localitățile subregiunii.

Exemplu: crearea unui plan de acțiuni și program de educare a populația în conservarea și dezvoltarea moștenirii rurale a Subregiunii Cula, promovarea identității locale și sub-regionale. Identificarea de proiecte de cooperare, inițiative cu sprijinul și sub răspunderea societății civile. Instruirea tinerilor din comunitățile zonei Cula și formarea de clustere specializate, prin asociații non-profit și entități private, la elaborarea proiectelor de dezvoltare.

Exemplu: Constituirea unui Club al furnizorilor de servicii turistice în Subregiunea Cula. Acest Club trebuie să întrunească entități specializate și cei care-și doresc să intre în acest domeniu cu scopul de a spori utilizarea rațională a resurselor în domeniul de intervenție turistic și crearea de standarde comune, cunoaștere și acțiuni planificate în comun pentru a spori atractivitatea regiunii și promovarea de evenimente.

Exemplu: Propunerea unui Proiect de comunicare și promovare a specificului Subregiunii Cula sub aspect istoric, etnografic, etnocultural. Implicarea în cercetare a instituțiilor specializate pe plan național, centre regionale și naționale.

Obiectivul #2. Definirea priorităților de dezvoltare și avantajelor sub-regionale. Crearea condițiilor economice și sociale pentru atragerea de investiții private și publice în sectoarele problematice. Creșterea competitivității și numărului de locuri de muncă care să rețină tinerii și să implice populația locală.

#3 Prioritate: Dezvoltarea economiei locale și a unui mediu antreprenorial favorabil subregiunii Cula

3.1. Atragerea de tehnologii și investiții țintite care să diversifice economia locală și să sporească rata de folosire a resurselor naturale, să crească productivitatea agricolă și calitatea produselor locale.

Exemplu: Diversificarea activităților antreprenoriale, i.e. servicii furnizate populației (frizerii, cizmării, ateliere). Dezvoltarea serviciilor turistice și diversificarea activităților non-agricole. Sporirea capitalului social și economic.

Exemplu: Dezvoltarea sectorului piscicol industrial în vecinătatea r.Cula și r.Răut, lacurilor din jurul s.Cornova.

Exemplu: Politici de susținere a startup-urilor de către primării. Fond subregional de dezvoltare (seed money) cu ajutorul RDC. Atragerea partenerilor pentru dezvoltare (PNUD, USAID, ADA) și stabilirea unor proiecte de interes.

Exemplu: Proiecte demarate pentru conservarea habitatului rural, păstrarea și utilizarea caselor țărănești pitorești din zonă în scopuri turistice și muzeale. Educarea populației în scopul cunoașterii strategiei de dezvoltare.

3.2. Crearea unui mediu antreprenorial favorabil dezvoltării economice locale și inovației în agricultură

Exemplu: Relansarea punctelor de colectare a fructelor, producției agricole, plantelor medicale. Dezvoltarea infrastructurii agricole. Valorificarea producției agricole și asigurarea unei productivități agricole superioare. Solicitarea de sprijin pentru a cunoaște sursele de finanțare existentă pentru activități de procesare și extindere a plantațiilor, primirea serviciilor de mentorat (coaching), vizite și schimburi de experiență în domeniul consultanței antreprenoriale.

Exemplu: Înființarea unui Incubator de Afaceri LAG-CULA care să susțină re-generarea antreprenoriatului competitiv,



Tartumaa Arendusselts



The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.

dezvoltarea afacerilor și întreprinderilor inovatoare aflate la început de activitate. Incubatorul ar putea fi instalat într-una din localitățile accesibile ale Subregiunii, care să permită găzduirea unor startup-uri în birouri dotate și utilate, cu oferirea de sprijin consultativ și servicii de consultanță, susținere financiară în termeni de plăți limitate pentru utilități, internet, chirie, acces la împrumuturi financiare fără dobândă. Stabilirea unui model de autogestiune al incubatorului de afaceri, care ar putea lansa diverse proiecte de dezvoltare locală, asociate cu LAG, plinu-se strategiilor de afaceri sau în scrierea de proiecte necesare atragerii de finanțare, facilitarea cooperării în format PPP dintre APL și business privat, crearea de activități în rețea. Modelul tradițional de Incubator de afaceri este de a furniza servicii de instruire, coaching, cursuri de pregătire, asistență acordată la dezvoltarea și inițierea afacerilor. Incubatorul poate fi și o inițiativă sub-regională lansată de CR Ungheni, în cooperare cu Camera de Comerț și Industrie – Ungheni.

3.3. Creșterea bunăstării comunităților locale prin adoptarea unor politici efective de reținere a tinerilor în mediul rural.

Exemplu: Crearea unor Centre de ambalare a fructelor și strugurilor. Instalarea de micro-întreprinderi de procesare a fructelor și legumelor produse în localitățile din Subregiunea Culei pe baza produselor locale organice, sucuri și fructe, legume, extinderea și specializarea de capacități agricole, care să permită producerea de produse alimentare conform standardelor europene.

3.4. Promovarea de produse tipice pentru euroregiunea Cula

Exemplu: Identificarea de produse tipice pentru localitățile Culei care pot forma baza unei strategicii de promovare a identității de regiune (agricultura ecologică). LAGul poate crea conexiuni speciale cu alte LAGuri, contribuind și la cooperarea mai strânsă între producătorii locali. De asemenea, LAG-CULA ar putea sprijini orientarea pastorală a unor facilități turistice pentru a păstra acest segment al agriculturii organice. Turismul recreațional are și el potențial important, Cula fiind localizată în vecinătatea unor parcuri naturale și rezervații faimoase. APL pot lansa festivaluri de cunoaștere și atragere a vizitatorilor din oraș sub egida Ministerului Culturii sau al altor agenții, responsabile de turism, Descoperă trasee culturale și turistice noi.

#4 Prioritate: Dezvoltarea și valorificarea potențialului turistic al localităților Subregiunii Cula.

4.1. Evaluarea potențialului turistic al zonei Cula, studiu de fundamentare la crearea unor stațiuni turistice noi, dezvoltând relații de complementaritate la constituirea clusterelor turistice.

Exemplu: Promovarea unei identități comune pentru localitățile Subregiunii Cula poate fi un factor decisiv pentru dezvoltarea afacerilor în localitățile zonei, investind în capitalul social se va reuși a întări comunitățile, crearea de forme și expresii culturale care atrag. O identitate a subregiunii poate conecta actori regionali și naționali la implementarea și definirea unor proiecte de turism, invitând LAG-CULA să ia parte la proiecte deja existente. Cele mai active localități ale Subregiunii trebuie să investească într-o identitate a subregiunii (Share), promovându-și prin diferențiere specificul și tezaurul cultural. Strategia poate porni în jurul câtorva poli de interes pentru trasee turistice (zone biofizice, culturale, pădurene, jZona Turistică s.Cornești, conectată la potențialul unei stațiuni balneo-climaterice. Atracții turistice cu o largă varietate de servicii eco. Proximitate cu 4 mănăstiri din codrii RM (Hîrjăuca-Sipotenii, monument natural hidrologic Izvorul tinereții, Mănăstirea Înălțarea domnului (1740), biserica sf.Spiridon (1836). Răciula (1599, satul călugărițelor de mir, mănăstirea Nașterea maicii Domnului (1794), ruinele cetății medievale de pământ (sec.VIII-XIII), muzeul Casa Mierii. S.Frumoasa (1807), mănăstirea Sf Treime (1805), Hîrbovăț (1730), mănăstirea Adormirea Maicii Domnului (1730), cunoscută prin icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului. Asistență la solicitare: IDIS.

4.2. Atragerea de resurse la crearea unui cluster regional integrat de stațiuni și administrarea eficientă a proiectelor prin încurajarea economiei de servicii, menținere a ecosistemului (Cornești, Boghenii Noi, Cornova, Rădenii Vechi), Certificarea pensiunilor și clasificarea unităților de cazare conform serviciilor oferite și destinației turistice.



Tartumaa Arendusselts



ESTONIA
DEVELOPMENT COOPERATION

The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.



Exemplu: Pensiuine Eco-turistică, amenajată conform standardelor europene a turismului rural. Atragerea investițiilor în sectorul turismului rural conduce la diversificarea economiei locale și crearea de standarde în ospitalitate. Orientarea pensiunii la crearea unui pol de stimulare a activităților turistice, 2 crizanteme. Pregătirea personalului calificat, conectarea pensiunii la principalele atracții ale economiei locale (vii, livezi, atracții peisagistice, mese calitative, crame, călătorii pe cal, sporturi tradiționale. Servicii oneste și orientarea la bazinul de turiști locali. Marketing inteligent. Asistență la solicitare: IDIS.

4.3. Dezvoltarea ofertei zonei turistice, participarea în asociații naționale și internaționale de profil.

Exemplu: Obținerea statutului de zonă turistică de interes național, extinderea numărului de pensiuni și alte unități de cazare, alimentare, organizare a agrementului, extinderea rețelei de transport, reabilitarea infrastructurii de drumuri locale și naționale, promovarea activă pe plan național și internațional a clusterului turistic Cula, Atragerea investițiilor strategice în domeniul eco-turistic. Extinderea de servicii (hospitality) cerute de călătorii drumului național R1, capabile să atragă turiști, investitori, donatori străini și parteneriate efective. Dezvoltarea unor târguri specifice pentru Subregiunea Culei (târgul ulcioarelor, târgul poienelor, târgul florilor, târgul braielor, târgul hainelor brodate, târgul plăcintelor, târgul vânătorilor) etc.

4.4. Diversificarea economiei locale și sporirea numărului de locuri de muncă și activități economice în localitățile sub-regiunii Cula și mobilizarea resurselor existente;

Exemplu: Extinderea plantațiilor de plante farmaceutice și medicinale (salvie, etc). Redeschiderea izvoarelor faimoase din localitatea (s) Cornești pentru îmbutelierea de apă minerală, resursă adițională importantă pentru crearea unui proiect balneo. Identificarea de locații adecvate conceptului de cluster eco-turistic în Subregiunea Cula.

Exemplu: Consolidarea formelor de asociere și cooperare în rețea (cooperative de producție) în Subregiunea Cula, cu sediul în localitățile Boghenii Noi, Măgurele, Sinești.

4.5. Dezvoltarea calității serviciilor pentru trasee deja cunoscute "Plaiul Fagului"

Exemplu: Elaborare Studiu fezabilitate/Pensiuine turistică la Rădenii Vechi, lunca Prutului, în apropierea zonei turistice Plaiul Fagului, cu destinație eco, sport, turism. Delimitarea zonelor care să permită camparea și identificarea investițiilor necesare pentru a oferi un tip distinct de servicii turistice pentru construcții capitale de cazare și agrement. Crearea unui sistem de trasee marcate în zonele accesibile, dezvoltarea sistemului de asigurare a cazării on-line, conectarea pensiunii la sistemul clusterului din Subregiunea Culei, parteneriatul cu gospodăriile pădurarilor, valorificarea serviciilor existente (schi, velo, motocross). Cele mai importante avantaje ale zonei Rădeni – 5642 ha Rezervația Plaiul Fagului, rezervația peisageră Cazimir – Milești (500 ha), Conacul Cazimir, Parcul cu arbori Adam și Eva (3 ha). Cel mai înalt pisc din RM, s.Bălănești (429 m), Colinele Valea Socii, Valea Crucii, dealurile Trocin și Iorda. Continuarea traseului cu or.Ungheni, rezervația peisageră Valea Mare, biserica Sf.A.Nevschi (1905), arh.Bernardazzi.

Exemplu: crearea unor clustere turistice. Întocmirea Registrului Monumentelor de importanță locală. Crearea de Programe pentru ocrotirea, conservarea și restaurarea monumentelor de importanță locală. (și controlul asupra îndeplinirii lor). Cartarea rutelor turistice. Semnarea unor acorduri de parteneriat între furnizori de servicii, gospodării, proprietari de servicii (prisăci, plantații, pescuitori), ca bază pentru crearea circuitelor și acțiunilor turistice.

#5. Prioritate: Menținerea și conservarea eco-sistemului regiunii Cula



Tartumaa Arendusselts



ESTONIA
DEVELOPMENT COOPERATION

The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.

5.1. Păstrarea eco-sistemului unic al regiunii, în armonie cu strategia de diversificare a economiei pe terenurile de pantă, împădurite, lacuri și râulețe din zonă, curățarea și amenajarea fântânilor / izvoarelor folosite de populație.

Exemplu: Crearea unor programe de cunoaștere a subregiunii Culei cu participarea organizațiilor ecologiste, parteneri pentru dezvoltare, descoperirea de avantaje turistice necunoscute acum. Instalarea de markere (repere) istorice, cultural-turistice, cartarea terenurilor și locațiilor cu potențial de dezvoltare prin crearea unui parteneriat local-regional

Exemplu: Susținerea unor proiecte balnear-recreative, piscicole, culturale, rurale). Includerea unor localități din subregiune în circuitele turistice internaționale. Dezvoltarea și promovarea produselor ecologice pure. Cooperarea cu APL și businessul local la punerea în valoare a unor monumente naturale unice (izvoare, păduri, alte repere peisagistice), codificarea lor în rețeaua națională de turism. Crearea de fișe și note de prezentare a monumentelor.

Exemplu: Crearea de politici locale și atragerea resurselor pt refacerea landșafturilor, reconstrucția unor zone afectate de alunecări de teren, reconstrucția drumurilor de acces, sădirea și întreținerea perdelelor forestiere de protecție, luarea de măsuri de protejare a rezervațiilor naturale, peisagistice, delimitarea rezervațiilor de resurse și arii cu management multifuncțional.

5.2. Crearea sistemului de management al deșeurilor în conformitate cu standardele moderne de performanță. Evaluarea fezabilității unor servicii specializate de evacuare a deșeurilor, întărirea controlului asupra gestionării deșeurilor solide, înființarea unui serviciu centralizat pentru sub-regiune

Exemplu: Atragerea resurselor din partea donatorilor internaționali și a FND. Crearea de evenimente de promovare a Subregiunii, ca vehicul pentru atragerea atenției actorilor ocupați în domeniul turistic și investițiilor de portofoliu. Crearea unor sărbători asociate locurilor istorice și produselor specifice zonei. Invitarea unor cercetători științifici ai Academiei de Științe, Centre Etnoculturale, pt a crea Profilul etnocultural la promovarea Subregiunii Cula.

Exemplu: Participarea la programe UE de finanțare a unor proiecte de dezvoltare a infrastructurii turistice. Sporirea capacităților de scriere și aplicare cu proiecte de dezvoltare regională. Pregătirea și recalificarea personalului din primării pentru administrarea de proiecte de dezvoltare.

5.3. Dezvoltarea infrastructurii pentru odihnă și agrement în serviciul populației din localitățile subregiunii Cula.

Exemplu: Atragerea investițiilor străine. Atragerea remitențelor la investiții productive și dezvoltarea localităților de origine. Marcarea pe hartă și în teritoriu, prin panajaje, semne de circulație, panouri, etc. a celor mai importante locuri de vizitat în subregiune. Crearea unui sistem "Share" pentru grupurile active de populație și promotori ai identităților locale (subregiunea Cula) care să se centreze pe re-descoperirea identităților locale (istorice, culturale, artisanale) a teritoriului Culei, care diferențiază regiunea de altele. Proiectul ar consta în crearea unui plan de marketing al atracțiilor turistice, definirea unui plan de comunicare, crearea unui brand teritorial și participarea la viitoarele expoziții turistice.

Exemplu: Inventarierea principalelor resurse turistice ale Subregiunii Cula. Elaborarea și promovarea unor propuneri de dezvoltare a turismului conform Strategiei de Dezvoltare a turismului și Prioritățile de dezvoltare a LAG Cula. Protejarea și conservarea resurselor turistice prin Foi de parcurs pentru localitățile Subregiunii. Antrenarea populației în activități de informare și documentare, Notarea localităților și gospodăriilor cu potențial turistic.

5.5. Reabilitarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural, istoric, monumente de artă, artizanat, piese muzeistice.

Exemplu: Eco-sistem excelent pentru dezvoltarea serviciilor turistice. Crearea unui sistem de pensiuni și servicii turistice integrate pentru a direcționa un flux sporit de turiști către subregiunea Cula. Includerea subregiunii în traseul



Tartumaa Arendusselts



The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.

turistic național. Solicitarea de asistență specializată din partea agențiilor naționale, donatori externi în privința dezvoltării antreprenoriatului conectat la servicii turistice.

Exemplu: Diversificarea concentrică a sistemului turistic. Atașarea unor ateliere locale, plantații, servicii oferite de gospodărie la sistemul de pensiuni omologat de Agenție. Implicarea activă a APL în definirea profilului turistic al subregiunii, complementaritate și integrare. Înființarea unor centre de instruire și formare profesională în baza reformei învățământului vocațional.

Obiectivul #3. Aplicarea unor măsuri de adaptare a comunităților la modernizare, promovarea cooperării integrate cu comunitatea donatorilor internaționali, crearea de proiecte viabile de business pe baza unor nișe ocupaționale și de business, care să creeze mecanisme de creștere sustenabilă.

#6. Prioritate: Îmbunătățirea calității mediului școlar și preșcolar, infrastructura medicală și calitatea vieții

6.1. Dezvoltarea unui sistem școlar competitiv, optimizarea inteligentă a instituțiilor școlare și culturale

Exemplu: Educație sanitară pentru copii, tineri, adulți și vârstnici, implementată în școli și instituții culturale.

Exemplu: Atragerea unor Programe regionale de dezvoltare a afacerilor, instruire pentru proiecte vocaționale. Crearea unor ateliere de meșteșugari conectate la clusterle de turism și activități. Asigurarea comercializării produselor meșteșugărești prin intermediul pensiunilor, hotelurilor și magazinelor din zona frontalieră. Oportunități de diversificare a serviciilor locale prin ateliere de artizanat (instruire, comercializare, cazare și management eficient, marketing).

6.2. Crearea unui sistem stimulativ pentru menținerea cadrelor didactice stabile și acoperirea necesităților curriculare

Exemplu: Dezvoltarea fondului de carte în bibliotecile subregiunii, parteneriate efective pentru evenimente de promovare a Subregiunii, ca entitate regională colectivă (festivaluri, sărbători câmpenești, promovarea de personalități și pagini de istorie).

Exemplu: Dezvoltarea unui centru memorial la Cornova pentru cercetările sociologului D.Gusti. Crearea unei Asociații a Băștinașilor din Cornova (proiectul PNUD). Crearea unor proiecte culturale de interes pentru ICR.

6.3. Îmbunătățirea calității serviciilor medicale a populației în Subregiunea Cula

Exemplu: Conectarea centrelor medicale din Cornești la serviciile solicitate de pensiuni și centre balneoclimaterice. Modernizarea punctelor medicale.

Exemplu: Deschiderea unor centre de reabilitare pentru oameni în etate.

6.4. Asigurarea unui nivel de trai decent grupurilor social-vulnerabile, adoptarea unor politici de protejare și dezvoltare a forței de muncă locale, recalificarea persoanelor în etate.

Exemplu: Dezvoltarea de prisăci, pescuit în lacurile din Subregiunea Culii. Întinderile de apă din preajma localităților incluse în Subregiune reprezintă o țintă contantă pentru odihna estivală a populației, iar aceste lacuri sunt pitorești.

6.5. Dezvoltare și asistență pentru activități economice inteligente

Exemplu: Asistență la crearea de miniferme țărănești prin atragerea de resurse pt proiecte europene. Specificul? Producerea de culturi cu tehnologii avansate, îngrijite de o familie (fermieri, producători/arendași), care pot realiza un ciclu închis de producție sau spre comercializarea produsului final (creșterea prepelițelor (secție afumat, unitate



Tartumaa Arendusselts



ESTONIA
DEVELOPMENT COOPERATION

The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.

comercializare), cultivarea grâului (recoltare, depozitare, prelucrarea primară la moară, panificație, comerț). Crearea de conexiuni între aceste minifirme și clusterele turistice.

Politici, document și instrumente de dezvoltare locală/regională

Documente de referință -

1. Strategia Națională de Dezvoltare "Moldova 2020".
2. Strategia Națională de Dezvoltare Regională (SNDR).
3. Strategia de Dezvoltare a Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii 2012-2020.
4. Strategia de dezvoltare a comerțului interior în Republica Moldova pentru anii 2014-2020.
5. Strategia inovațională a RM 2013-2020 "Inovații pentru competitivitate".
6. Strategia reformei cadrului de reglementare a activității de întreprinzător pentru anii 2013-2020.
7. Strategia Națională de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exporturilor 2016-2020.
8. Concepția dezvoltării clusteriale a sectorului industrial al Republicii Moldova.
9. Strategia de Dezvoltare Regională Centru 2016-2020.
10. Legea privind dezvoltarea regională a RM (Nr. 438-VI din 28.12.2006 privind, publicată în Monitorul Oficial nr. 34-36 din 19.02.2008)

Instrumente ale politicilor de dezvoltare regională -

ADR - Agențiile de Dezvoltare Regională și Consiliile Regionale pentru Dezvoltare regională au fost create în temeiul Hotărârii RM din februarie, 2008, cu privire la măsurile de realizare a Legii privind dezvoltarea regională. ADR operează resursele publice prevăzute de legislație în Fondul Național pentru Dezvoltare Regională (FND), conform procedurilor de utilizare a fondurilor.

CNCDR - Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale (CNCDR) este o structură constituită pentru aprobarea, coordonarea și promovarea obiectivelor politicii de dezvoltare regională la nivel național. Consiliul este o structură funcțională, reprezentativă, fără personalitate juridică, creată în cadrul fiecărei regiuni de dezvoltare pentru elaborarea, promovarea și coordonarea implementării programelor de dezvoltare la nivel regional. Consiliul este alcătuit din patru reprezentanți din fiecare raion: președintele raionului, un primar desemnat ca reprezentant al asociației primarilor, un reprezentant al sectorului privat și un reprezentant al societății civile, care sunt selectați prin intermediul unei proceduri stabilite de către MDRC.

ADR Centru este o instituție publică, necomercială, subordonată MDRC, responsabilă de implementarea politicii de dezvoltare regională, creată pentru implementarea Strategiei de Dezvoltare Regională Centru și Planului Operațional Regional, și care acordă suport organizațional, metodologic și de secretariat CRD. ADR Centru are 4 secții: Secția planificare strategică și programare, Secția managementul proiectelor, Secția financiară și achiziții și Secția administrativă.



Tartumaa Arendusselts



The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.



Site-uri specializate în agroturism relevante Republicii Moldova:

- www.moldova-tourism.md
- www.hailatara.md
- www.turism.gov.md
- www.adtm.md
- www.antrec.ro
- www.infopensiuni.ro
- www.cazarelapensiune.ro
- www.tripdor.ro

Organizații deschise să coopereze –

1. MIEPO
2. Delegația Uniunii Europene în RM
3. Ministerul Economiei al Republicii Moldova Organizația Mondială a Comerțului (OMC) din anul 2001;
4. Consiliul Europei (CE);
5. Banca Europeană pentru Reconstrucții și Dezvoltare (BERD);
6. Fondul Monetar Internațional (FMI);
7. Asociația Internațională pentru Dezvoltare (AID);
8. Corporația Internațională de Finanțare (CIF);
9. Banca Internațională pentru Reconstrucții și Dezvoltare (BIRD);
10. Agenția de Garantare Multilaterală a Investițiilor (AGMI);
11. Inițiativa Central Europeană.

LAG-CULA

Structurile executive ale LAG sunt descrise în statutul asociației înregistrate conform legislației în vigoare. Acestea sunt comune și altor LAGuri europene, definite prin existența unei Adunări Constitutive, un Consiliu al Directorilor, care are un președinte și un vicepreședinte, asistați de un Secretar. Secretarul este decidentul executiv central care este responsabil de administrarea organizatorică a LAG.

LAG trebuie să includă o componentă reprezentativă a sectoarelor relevante pentru Subregiune, și a celor 14 primării cu satele adiacente incluse în ele.



Tartumaa Arendusselts



ESTONIA
DEVELOPMENT COOPERATION

The project is financed by Estonian Ministry of Foreign Affairs from the funds of development cooperation and humanitarian aid.